

ГРОМАДСЬКА ДУМКА ПРО ПРАВОТВОРЕННЯ

У НОМЕРІ:

- **РЕФОРМИ**

∨ *Пенсійна система*

- **БЕЗПЕКА**

∨ *Новий закон для військових контрактників*

- **ПРАВО: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА**

∨ *Електронний договір в е-комерції*

№ 3 (128) ЛЮТИЙ 2017

**ГРОМАДСЬКА ДУМКА
ПРО ПРАВОТВОРЕННЯ**

№ 3 (128) 2017

Інформаційно-аналітичний бюлетень
на базі оперативних матеріалів

Додаток до журналу
«УКРАЇНА: ПОДІЇ, ФАКТИ, КОМЕНТАРІ»

Засновники:

Національна бібліотека України
імені В. І. Вернадського
Національна юридична бібліотека

Головний редактор

В. Горовий, д-р іст. наук, проф.,
заступник генерального директора НБУВ

Редакційна колегія:

Н. Іванова (відповідальна за випуск),
Ю. Половинчак, Т. Дубас,
Ю. Калініна-Симончук

Заснований у 2011 році
Видається двічі на місяць

Передрук – тільки з дозволу редакції

З повнотекстовою версією видання можна
ознайомитись на сайті

Центру досліджень соціальних комунікацій
nbuviar.gov.ua
siaz.ukr

ЗМІСТ

АКТУАЛЬНА ПОДІЯ

Президент підписав закон про посилення
державних гарантій захисту прав дітей.....3

АНАЛІТИЧНИЙ РАКУРС

О. Кривецький
Новий закон для військових контрактників.....4
Т. Миськевич
Реформування вітчизняної пенсійної
системи.....7

ПРАВО: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

О. Єфімов
Електронний договір в е-комерції:
стислий юридичний аналіз.....12

ІНФОРМАЦІЙНА КАРТИНА МІСЯЦЯ

А. Березельський
Проблематика, що висвітлювалася ЗМІ
в січні 2017 р.....18

ЕКОНОМІЧНІ РИЗИКИ ТА ПРОГНОЗИ

Рост потребительских цен в феврале
сохранится на уровне 1,1%.....25

ЩОДЕННИК БЛОГЕРА * 27

АКТУАЛЬНА ПОДІЯ

Президент підписав закон про посилення державних гарантій захисту прав дітей

Президент України підписав Закон України № 1824-VIII «Про внесення змін до статті 4 Закону України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей» щодо удосконалення правового статусу служб у справах дітей». Закон був прийнятий Верховною Радою України 19 січня 2017 р.

Закон розроблений з метою посилення державних гарантій щодо захисту прав та законних інтересів дітей відповідно до Конвенції ООН про права дитини шляхом забезпечення цієї діяльності відповідним кадровим ресурсом.

«Сьогодні велика кількість дітей в Україні живе у складних життєвих обставинах і потребує підтримки та допомоги від держави. Такі функції покладаються на органи і служби у справах дітей, які за законом мають здійснювати свою діяльність, захищаючи права та інтереси дітей. Але саме вони у такий складний час перші потрапляють під скорочення. У багатьох регіонах кількість працівників настільки мала, що унеможлиблює виконання ними своїх функцій», – відзначив Уповноважений з прав дитини М. Кулеба, коментуючи підписаний Президентом Закон.

Зазначений Закон передбачає збільшення штатної чисельності працівників служб у справах дітей всіх рівнів. При цьому встановлено, що кількість працівників служби залежить від кількості дитячого населення, що проживає на відповідній території. Реалізація цього Закону посилить кадровий потенціал служб та їхню діяльність, бо саме від вчасного реагування залежить на скільки ми зможемо

попередити загибель і неблагополуччя дітей, зазначив він.

«Тепер, після підписання Закону Президентом, ми чекаємо від регіонів відповідних рішень у сфері щодо виконання, а від Міністерства соціальної політики – створення програми підготовки та підвищення кваліфікації працівників служб у справах дітей, адже від їх професіоналізму залежать життя тисяч дітей» – наголосив М. Кулеба.

Штатна чисельність працівників служб у справах дітей виконавчих комітетів сільських, селищних рад відповідних територіальних громад встановлюється з розрахунку один працівник служби не більш ніж на одну тисячу дитячого населення. У випадку, коли дитяче населення громади становить менше тисячі дітей – не менше одного працівника на об'єднану територіальну громаду.

Кількість працівників районних, міських, районних у містах служб у справах дітей встановлюється з розрахунку один працівник не більш ніж на одну тисячу дітей, які проживають у районі, та не більш ніж на дві тисячі дітей, які проживають у місті.

Крім того, служби у справах дітей всіх рівнів набувають права юридичної особи.

Практична реалізація норм цього Закону України сприятиме збільшенню кількості працівників, які відповідно до законодавства забезпечують реалізацію на відповідній території державної політики з питань соціального захисту дітей (*Офіційне інтернет-представництво Президента України (<http://www.president.gov.ua/news/prezident-pidpisav-zakon-pro-posilennya-derzhavnih-garantij-39938>). – 2017. – 8.02).*

АНАЛІТИЧНИЙ РАКУРС

О. Кривецький, голов. ред. НЮБ НБУВ

Новий закон для військових контрактників

Президент України П. Порошенко підписав Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення порядку проходження військової служби». За словами голови Української держави, реалізація Закону дасть змогу нормувати деякі питання, пов'язані з прийняттям громадян на військову службу, продовженням їх строку та звільненням військовослужбовців. Зокрема, дасть можливість військовослужбовцям, які проходять службу за різними видами контрактів в особливий період, за бажанням або продовжити її за новим контрактом, або звільнитися з військової служби.

«Це дає можливість завершити контракт з тими, хто вирішив повернутися додому, але, за цього, не знизити рівень боєздатності та боєготовності частин і підрозділів, у першу чергу тих, що знаходяться у зоні проведення АТО, бойових операцій із захисту нашої держави», – зазначив П. Порошенко. Водночас Президент звернув увагу на те, що заміна особового складу здійснюватиметься поетапно. Законом встановлюється, що право на звільнення від військової служби отримують військовослужбці, які проходять військову службу за контрактом, дію якого було продовжено понад встановлені терміни на період до оголошення демобілізації, і які відслужили не менш, ніж 18 місяців з дати його продовження. Також звільнитися мають право військові, які уклали контракт на строк до закінчення особливого періоду або до оголошення рішення про демобілізацію і відслужили не менше 24 місяців військової служби за контрактом. Крім того, П. Порошенко констатував, що укладення контрактів йде згідно з графіком. «Ми нестримно наближаємося до 70-ти тисячної чисельності військовослужбовців, і це свідчить про дуже високий рівень патріотизму та готовність зі зброєю у руках захищати Україну. Ми дійсно

можемо стверджувати, що за 2,5 роки ми побудували нову українську армію», – сказав він.

Ухвалення законопроекту, за який проголосувало 239 народних обранців та ініціаторами якого є нардепи С. Пашинський і Т. Чорновіл, обумовлено необхідністю впорядкування проходження військової служби в особливий період шляхом заміни контрактів, термін дії яких визначено «до закінчення особливого періоду або оголошення рішення про демобілізацію». Слід зазначити, що з початку дії особливого періоду військовослужбцям, які проходять військову службу за призовом під час мобілізації на особливий період, пропонувалося укладати контракт строком до кінця особливого періоду й оголошення рішення про демобілізацію. Особливим періодом з весни 2014 р. вважається термін проведення АТО на Сході України.

«Фактично, більше двох років громадяни, які у той час підписали контракти на невизначений термін (дата закінчення дії особливого періоду невідома), не мають можливості розірвати свій контракт і покинути військову службу. Це суперечить принципам договірності права і є дискримінаційним щодо групи військовослужбовців, які на даний момент пов'язані умовами таких безстрокових контрактів», – зазначив один з авторів закону, народний депутат І. Вінник. На його думку, позитивна динаміка прийняття громадян України на військову службу за контрактом у 2016 р. надасть можливість компенсувати звільнення військовослужбовців, які проходять військову службу за призовом під час мобілізації на особливий період, а також створити резерв для компенсації звільнення контрактників. У перехідних положеннях документу відзначається, що звільнення таких військовослужбовців з військової служби здійснюється «за бажанням військовослужбовців

у терміни і в об'ємах, визначених центральними органами виконавчої влади, але не пізніше одного року з дня вступу в дію цього закону».

Крім того, законом передбачається врегулювати і деякі інші питання, що пов'язані з прийняттям, проходженням, звільненням з військової служби, шляхом внесення змін до Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу», а також питання збереження соціальних пільг військовослужбовців шляхом внесення змін до Кодексу законів про працю України і ст. 2 Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, і деяких інших осіб», де чітко визначено умови пенсійного забезпечення пенсіонерів з числа військовослужбовців і осіб, які одержують пенсію за цим Законом. У разі призову їх на військову службу за призовом під час мобілізації на особливий період або прийняття на військову службу за контрактом, у т. ч. шляхом укладення нового контракту на проходження військової служби у Збройних силах України, інших утворених військових формуваннях, органах і підрозділах цивільного захисту під час дії особливого періоду на строк до його закінчення або до дня фактичного звільнення, виплата пенсії не припиняється.

Документом також вносяться зміни до Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» та надається право на призначення пенсії за віком чоловікам після досягнення ними 55 років, жінкам – 50–55 років, які є військовослужбовцями, особам начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ, які брали безпосередню участь в АТО у районах її проведення, за наявності страхового стажу не менше 25 років для чоловіків і 20 років для жінок. Таке ж право отримують учасники бойових дій, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України у складі добровільних формувань, що були включені до складу ЗСУ, Міністерства внутрішніх справ, Національної гвардії та інших утворених відповідно до Законів України військових формувань і правоохоронних органів, а також військовослужбовці (резервісти, військовозобов'язані), особи рядового,

начальницького складу та добровольці, які стали інвалідами внаслідок поранення, контузії або каліцтва, що були одержані під час участі в АТО.

Згідно з цим Законом, ч. 3 ст. 119 Кодексу законів про працю України викладено в такій редакції: «За працівниками, яких було призвано під час мобілізації на особливий період, і які підлягають звільненню з військової служби у зв'язку з оголошенням демобілізації, але продовжують військову службу у зв'язку з прийняттям на військову службу за контрактом, але не більше ніж на термін дії укладеного контракту, зберігається місце роботи, посада і середній заробіток на підприємстві, в установі, організації, фермерському господарстві, незалежно від підпорядкування і форми власності, й у фізичних осіб-підприємців, у яких вони працювали на час призову. Таким працівникам здійснюється виплата грошового забезпечення за рахунок коштів Державного бюджету України згідно з Законом України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців і членів їх сімей»».

Змінами до ст. 23, 26 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» передбачається, зокрема:

– скасувати контракти «до закінчення особливого періоду або до оголошення рішення про демобілізацію»;

– нормувати укладення громадянами України, які приймаються на військову службу за контрактом, контрактів з певними термінами їх дії;

– надати можливість в особливий період для військовослужбовців строкової військової служби і військовослужбовців військової служби за призовом під час мобілізації на особливий період, які під час дії особливого періоду відслужили не менше 11 місяців, осіб, звільнених з військової служби під час дії особливого періоду, які уклали контракти строком на шість місяців, укласти новий контракт на термін шість місяць або на більший термін, як визначено у ч. 4 ст. 23 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу»;

– нормувати продовження контракту для військовослужбовців, які проходять військову

службу за контрактом, виключно під час проведення мобілізації або з моменту введення військового стану. У інші періоди особливого періоду (окрім проведення мобілізації і введення військового стану) військовослужбовцям, у яких закінчився термін контракту, буде надано можливість продовжити військову службу за новим контрактом або звільнитися з військової служби;

– надати можливість військовослужбовцям звільнитися з військової служби відповідно до термінів і в об'ємах, які визначаються центральними органами виконавчої влади, що відповідно до Закону здійснюють керівництво військовими формуваннями (але не пізніше ніж через два роки з дня набрання чинності цим Законом).

Також Закон передбачає підвищення призовного віку до 27 років і зменшення кількості підстав для отримання громадянами України відстрочення від проходження строкової служби. Народні депутати вважають, що такі зміни дадуть можливість якісно спрогнозувати розвиток кадрової ситуації у Збройних силах України, вжити заходи щодо її поліпшення, не допустити зниження рівня боєздатності ЗСУ.

Згідно з офіційними даними Міністерства оборони, на початок осені 2016 р. контракт було укладено з 53 тис. військовослужбовцями. Цей список постійно поповнюється контрактниками, які часто-густо прагнуть потрапити до якихось певних військ або частин, реалізуватися в якійсь армійській професії. Середній вік контрактників становить 30-40 років. Для військових рядового складу контракт підписується на три роки, для сержантів і офіцерів – на п'ять, але під час дії особливого періоду всі контракти перетворюються на безстрокові. За останні роки військкомати сформували певні принципи комплектації. Передусім, контрактників набирають у частини, розташовані на території своєї області – це зручно для всіх, у тому числі і для самих військовослужбовців, які можуть проводити вихідні вдома зі своєю сім'єю.

Водночас голова Комітету реформ Міністерства оборони України та Збройних

сил України генерал-лейтенант С. Кропивченко зазначив, що зараз виникають деякі труднощі з прийомом на контракт для комплектації бойових частин, що перебувають у зоні АТО, і які укомплектовано на 80 %.

Стосовно ж офіцерського складу, заступник начальника Головного управління персоналу Генерального штабу Збройних сил України полковник М. Андрусак заявив, що ухвалення рішення про призов офіцерів запасу залежатиме від кількості звільнених військових-контрактників і показників прийому на військову службу за контрактом осіб у добровільному порядку.

За його словами, до цієї служби будуть залучатись громадяни України, які закінчили військову підготовку за програмою підготовки офіцерів запасу, віком до 43 років, які не проходили військову службу та придатні до проходження такої служби строком на 18 місяців. «Остаточне рішення буде прийнято після того, як ми побачимо реальні показники звільнення тих громадян, які набули право на звільнення відповідно до Закону («Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення порядку проходження військової служби»), і враховуючи прогнозовані показники прийняття на військову службу за контрактом у добровільному порядку. Тоді можна буде робити певні висновки та приймати відповідні рішення», – зазначив він. М. Андрусак також додав, що, у разі прийняття рішення про призов офіцерів запасу, вони проходитимуть спеціальні курси підготовки терміном до трьох місяців, залежно від спеціальностей. Міністерство оборони буде готове до організації таких курсів з лютого 2017 р. Після закінчення курсів офіцерів буде розподілено по військовим частинам у пунктах постійної дислокації.

«Нам необхідно систематизувати дані щодо офіцерів запасу, які здатні проходити військову службу. Зокрема, це стосується людей, які не служили, але мають вищу освіту та отримали військові звання офіцерів запасу. Щорічно такі офіцерські звання отримують 9-10 тис. осіб. Це потужний ресурс, що має

ефективно використовуватися. Тому протягом року планується призвати близько чотирьох тисяч таких офіцерів запасу», – зазначив начальник Генерального штабу Збройних сил України В. Муженко. Також він додав, що для якісного комплектування офіцерських посад – як первинних, так і на рівні органів військового управління – мають використовуватися всі можливості, зокрема, прийняття офіцерів запасу на офіцерську службу за контрактом і використання курсів для прискореної підготовки молодших офіцерів з числа сержантів, які мають вищу освіту. За цього, всю систему з добору офіцерських кадрів має бути спрямовано на забезпечення, у першу чергу, бойових частин. «Головним пріоритетом кадрової політики Збройних сил України цього року має стати продовження процесу професіоналізації війська за рахунок якісного комплектування штатних офіцерських посад», – сказав начальник Генштабу Збройних сил України.

Та, що б там не було визначено у документі, цей Закон має ще пройти перевірку часом, адже країна перебуває у особливих умовах проведення АТО на Сході України, практично – за умов війни. Тому лишається сподіватися, що ці зміни до певних законодавчих актів таки стануть надійною запорукою ефективного забезпечення проходження військової служби українськими громадянами (*Матеріал підготовлено з використанням інформації таких джерел: Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення порядку проходження військової служби» (<http://законодавство.com/zakon-ukrajiny/zakon-ukrajini-pro-vnesennya-zmin-deyakih312734.html>); Рішення про призов офіцерів – випускників військових кафедр ВУЗів буде прийматися за необхідністю (<http://www.mil.gov.ua/news/2017/01/11/rishennya-pro-prizov-oficzeriv-%E2%80%93-vipusknikiv-vijskovih-kafedr-vuziv-bude-prijmatisya-za-neobhidnistyu%E2%80%9D-polkovnik-mark-andrusyak>)).*

Т. Миськевич, власкор НЮБ НБУВ

Реформування вітчизняної пенсійної системи

Пенсійне забезпечення займає важливе місце в соціально-економічному розвитку держави та служить індикатором рівня життя і добробуту її населення. У нашій країні система обов'язкового пенсійного страхування є багатофункціональним організмом, який працює під керівництвом Пенсійного фонду України – інституції, що є складовою частиною бюджетно-фінансової системи. Саме Пенсійний фонд України акумулює частину фінансових ресурсів держави задля здійснення пенсійних виплат. Унікальність Пенсійного фонду України як центрального органу виконавчої влади полягає в тому, що на відміну від інших державних установ він є одночасно і соціальною, і фінансовою інституцією.

Сьогодні, в умовах фінансової, соціальної та політичної нестабільності в Україні, питання сталого функціонування Пенсійного фонду та його наповнення постає надто гостро, адже для

більш ніж 12 млн українських громадян пенсійні виплати стають фактично єдиним джерелом доходу після завершення трудової діяльності, а їх розмір уже давно перестав відповідати прожитковим реаліям – мінімальна пенсія в Україні залишається найнижчою в Європі. Утім, грошей для фінансування навіть низького рівня виплат в українському бюджеті катастрофічно не вистачає. При цьому частка перерозподілу видатків на пенсійне забезпечення в структурі ВВП є однією з найвищих в світі. Зі слів міністра соціальної політики А. Реви, у 2016 р. дефіцит Пенсійного фонду становив 145 млрд грн: «11 % ВВП йде на виплату пенсій, на дотацію. Ці гроші повинні були бути направлені на розвиток освіти, на дороги, на медицину, на інфраструктуру. А ми змушені з бюджету забирати останні гроші, яких там і так мало, для того, щоб просто наших пенсіонерів утримувати на

тому злиденному рівні». Прогнози на 2017 р. також невтішні: за словами Прем'єр-міністра України В. Гройсмана, дефіцит Пенсійного фонду в поточному році становитиме не менше 156 млрд грн.

Значної шкоди фінансовій базі пенсійної системи України завдали спад виробництва та висока інфляція, що проявилися на фоні глибокої соціально-економічної кризи. Тінізація доходів та безробіття призвели до різкого зменшення надходжень до Пенсійного фонду – значна частина фізичних та юридичних осіб не сплачує пенсійні внески. Разом з тим зниження процентної ставки єдиного соціального внеску (податок у Пенсійний фонд) з 37 до 22 % від заробітної платні також відіграло свою роль у збільшенні дефіциту. Чиновники сподівалися, що зниження ставки стимулюватиме приватних роботодавців офіційно оформляти своїх працівників і підвищувати їм зарплату, що дало б державі додаткові кошти. Однак на практиці вийшло навпаки: надходження значно скоротилися, а дефіцит Пенсійного фонду тільки збільшився.

Пенсійна система в Україні традиційно ґрунтується на засадах солідарності поколінь. Свого часу, за радянських часів, така однорівнева схема забезпечення певним чином узгоджувалась із командно-адміністративною системою, але в ринкових умовах подібний алгоритм пенсійних виплат перестає забезпечувати громадянам адекватне заміщення заробітку. Вітчизняна солідарна система пенсійного страхування стала малоефективною та соціально несправедливою, особливо щодо осіб, які сплачували значні суми страхових внесків десятиліттями трудової діяльності, однак сьогодні через недосконалу систему призначення та перерахунку пенсії прирівняні до осіб з меншими трудовим і страховим внесками. Однією з причин такої «зрівнялівки» стала об'єктивна неможливість збору Пенсійним фондом достовірних даних про всі страхові внески наших громадян у системі персоніфікованого обліку до липня 2000 р.: зазвичай люди брали довідки на підприємствах, але фактично їхні внески нічим не підтвержені.

Експерти переконані, що існуюча в країні солідарна система пенсійного забезпечення вже кілька років є практично банкрутом. Ситуація, коли пенсіонерів утримують працюючі громадяни, які сплачують єдиний соціальний внесок істотно ускладнюється демографічною тенденцією старіння населення, притаманною більшості розвинутих держав. Відтак навантаження на населення працездатного віку щороку посилюється і наразі на кожного працюючого вже доводиться більше одного пенсіонера, а тому стає зрозумілим, що систему пенсійного забезпечення у її нинішньому вигляді врятувати неможливо. Прес-служба Мінсоцполітики озвучила дані, за якими вже у 2025 р. тільки 8 % чоловіків і 10 % жінок в Україні зможуть отримувати пенсію за віком. Тож зволікання з проведенням пенсійної реформи неминуче призведе до дискредитації діючої системи пенсійного забезпечення та гострої, затяжної соціальної напруженості.

Крім того, проведення пенсійної реформи – необхідна вимога МВФ для можливості отримання нашою країною чергового траншу. У новій редакції меморандуму про співпрацю України з МВФ міститься ряд умов, так званих «маяків», значна частина яких пов'язана саме з пенсійною реформою. Зокрема, МВФ наполегливо рекомендує встановлення єдиного принципу пенсійного забезпечення без надання пільг для будь-яких професій (крім військових), розширення бази для внесків у систему соціального забезпечення, встановлення справедливого податкового режиму для пенсій, забезпечення більш тісного взаємозв'язку між пенсійними внесками та розміром пенсії, що має, у свою чергу, стимулювати громадян декларувати свої реальні доходи. Серед інших вимог до пенсійної реформи – скорочення підстав для дострокового виходу на пенсію та їх посилення для отримання мінімальної пенсії. Крім того, передбачається, що фінансування різних категоріальних надбавок до трудових пенсій буде передано від Пенсійного фонду до держбюджету. Особливої уваги приділено розвантаженню солідарної системи шляхом скасування практики спецпенсій, позаяк у той час, коли пенсіонери-мінімальники отримують

трохи більше тисячі гривень, існують категорії пенсіонерів-чиновників, які отримують від держави кілька десятків тисяч гривень щомісяця. Про масштаби існуючого в Україні «перекосу» говорять дані, представлені Б. Зайчуком, який є головою правління ПФУ. Відповідно до оприлюднених ним матеріалів, 107 тисячам колишніх державних службовців виплачується середня пенсія в 5600 грн. Причому 3000 з цієї категорії пенсіонерів отримують виплати в розмірі 10 000 грн, а 6000 – більше 20 000 грн. Відтак, нова пенсійна система має скоротити розрив між мінімальними та максимальними пенсіями, який існує на сьогодні. Про важливість скасування привілеїв у вітчизняній пенсійній системі заявив і колишній міністр фінансів Словаччини, співголова Стратегічної групи радників з підтримки реформ в Україні І. Міклош. Він переконаний, що цей крок є необхідним, якщо Україна хоче мати систему, яку буде можливо фінансувати. Такі заходи були ухвалені в ряді країн, у тому числі в Словаччині та Польщі, де вдалося за кілька років зробити пенсійну систему профіцитною, зокрема, завдяки впровадженню обов'язкового накопичувального рівня.

Зарубіжний досвід показує, що варіанти розв'язання проблем дефіциту пенсійної системи, що ґрунтуються на солідарних принципах, можуть бути кардинально різні. Так, у Грузії свого часу було скасовано всі пенсійні зобов'язання держави перед пенсіонерами, і всі, незалежно від стажу і сплачених внесків, отримували мінімальну суму. Зменшення розміру пенсійних виплат практикували також в Угорщині, Греції, Італії, Португалії та навіть у Швейцарії. У деяких країнах з метою зниження ризиків у сфері державних фінансів і ринку праці, викликаних демографічними чинниками, проводилися реформи, які в цілому кардинально існуючі системи гарантування соціального захисту людей літнього віку не змінювали. Серед таких реформ – ускладнення умов здобуття пенсійних прав (Німеччина, США); збільшення ставки страхового внеску; зміна умов індексації пенсійних виплат (Німеччина, Швеція, Японія). Непопулярним, проте дешевим і надійним способом підтримання стійкого

функціонування пенсійних систем вважається підвищення пенсійного віку для громадян. Фахівці наводять приклад Німеччини, Данії та Ірландії, де до 2029 р. планують підняти вік виходу на пенсію до 67–68 років. Водночас підкреслимо той факт, що у розвинутих країнах завдяки якійсь медицині, хорошим умовам праці та побуту збільшується і тривалість життя: за статистикою, європейські чоловіки живуть на пенсії в середньому 20 років, а жінки – 25. Довідково: середня тривалість життя чоловіків після виходу на пенсію в нашій країні – усього шість років. Враховуючи таку ситуацію, принаймні зараз наші урядовці поки не розглядають питання про підвищення пенсійного віку для українців, які йдуть на пенсію у 55–60 років.

14 вересня 2016 р. український уряд схвалив Стратегію модернізації та розвитку Пенсійного фонду України на період до 2020 р. У документі визначено основні напрями та завдання реформування Пенсійної системи з урахуванням основних положень:

– «Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони», ратифікованої Законом України від 16 вересня 2014 р. № 1678-VII;

– Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», схваленої Указом Президента України від 12 січня 2015 р. № 5;

– «Програми діяльності Кабінету Міністрів України, схваленої постановою Верховної Ради України» від 14 квітня 2016 р. № 1099-VIII;

– «Плану пріоритетних дій Уряду на 2016 рік», затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 27 травня 2016 р. № 418;

– «Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні», схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 1 квітня 2014 р. № 333.

Реалізація Стратегії полягатиме в підвищенні продуктивності та якості обслуговування у сфері пенсійного забезпечення, у вдосконаленні системи управління фінансовими ресурсами

Пенсійного фонду, що стане можливим завдяки впровадженню новітніх технологій адміністрування в Пенсійному фонді, зміцненню та модернізації його матеріально-технічної бази, підвищенню ефективності системи управління через перехід на електронний документообіг. Моніторинг та оцінювання ефективності реалізації Стратегії здійснюватиме Мінсоцполітики разом із Пенсійним фондом.

У рамках здійснення пенсійної реформи в Україні урядом було проанонсоване введення в країні з другої половини 2017 р. накопичувального рівня пенсійного забезпечення (другого рівня пенсійної системи). Це означає, що всім працюючим громадянам віком до 50 років за їх вибором у спеціально створеному державному Накопичувальному фонді буде відкрито індивідуальні накопичувальні пенсійні рахунки. На ці рахунки щомісячно в обов'язковому порядку будуть надходити гроші, які на користь працюючих громадян сплачуватимуться: у 2017 р. – у розмірі 2 % від нарахованої працівнику зарплати, із збільшенням щороку на 1 %, до 5 % – у 2020-му і наступних роках. Ці гроші із моменту їхнього зарахування ставатимуть приватною власністю громадян із правом їх успадкування. Вони є джерелом для майбутньої (другої) пенсії особи, яку вона отримуватиме із накопичувальної системи. Для надійного збереження та примноження пенсійні кошти другого рівня будуть інвестуватися в суворо визначені законом активи. Тобто, крім єдиного соціального внеску, громадянам прийдеється сплачувати додатковий внесок на персональний пенсійний рахунок. Задля управління накопичувальним пенсійним фондом уряд обіцяє сформувати відповідальний орган у вигляді Ради, склад якого буде визначено Кабміном. Головною функцією Ради буде залучення компаній з управління активами фонду. Віце-прем'єр-міністр України П. Розенко запевняє, що така практика виправдала себе в західних країнах, у яких пенсійні активи роблять істотний внесок у розвиток економіки, а тому немає жодних причин вважати, що в Україні цей досвід не

приживеться. Урядовець вважає, що зараз країні важливо наповнити «систему» ресурсом і перший крок на шляху до цього – підвищення наприкінці минулого року мінімальної пенсії на 10 %. Також П. Розенко заявив, що підвищення мінімальної заробітної плати з 1 січня 2017 р. до 3200 грн дасть можливість отримати додатковий ресурс і зменшити дефіцит Пенсійного фонду, завдяки чому в подальшому стане можливим проведення індексації «середніх» пенсій розміром від 1400 до 4000 грн.

Зазначимо, що згідно з бюджетом на 2017 р., на відміну від мінімальної ЗП, яка зросте одноразово, мінімальна пенсія буде збільшуватись удвічі: у травні з 1247 до 1312 грн та в грудні – до 1373 грн. Однак, за прогнозами самого Пенсійного фонду, у результаті підвищення рівня мінімальної ЗП у кращому випадку можна буде розраховувати лише на зниження дефіциту, тоді як фінансування пенсій, як і раніше, залишиться в державі дотаційною статтею. У свою чергу Прем'єр-міністр України В. Гройсман зауважує, що «це буде система, яка продукуватиме не дефіцит Пенсійного фонду, а буде його зменшувати і робити систему самодостатньою».

В основу реформи, розробленої урядом, покладений західний зразок пенсійної системи і окрім вищезгаданих двох джерел – солідарного фонду та накопичувального – пенсійні виплати будуть формуватися також з третього джерела, яке мають забезпечити приватні страхові фонди. Тож третій рівень пенсійної системи – це недержавні пенсійні фонди (НПФ), внески до яких добровільно сплачуються роботодавцями або самими громадянами. Українці матимуть можливість обрати для особистого пенсійного накопичувального рахунку будь який НПФ, що має відповідну ліцензію. За даними сайту «Пенсійний капітал» (<http://pensioneriya.blogspot.com>), ринок послуг недержавних пенсійних фондів почав діяти у 2005 р. Тут функціонують НПФ і професійні компанії, які надають їм послуги: адміністратори недержавних пенсійних фондів, компанії з управління активами, а також банки, які зберігають активи НПФ. На початок 2016 р. в Україні було зареєстровано 72 НПФ, зокрема

61 відкритий (їхнім вкладником може стати будь-яка юридична або фізична особа), шість корпоративних (створених юридичною особою для забезпечення додатковою пенсією своїх працівників), п'ять професійних (створених профспілками чи їхніми об'єднаннями для своїх членів). Кількість громадян, які уклали пенсійні контракти з фондами та є майбутніми пенсіонерами НПФ, на початок 2016 р. сягнула 837 тис. осіб. Активи недержавних пенсійних фондів на 1 січня 2016 р. становили близько 2 млрд грн. Із 61 відкритого НПФ тринадцять мають чисті активи, що перевищують 20 млн грн (цифра, яка поряд з іншими вимогами дає право НПФ відкривати пенсійні рахунки другого рівня ПС для громадян). Ще чотири НПФ наближаються до цієї цифри. Для захисту від втрат, заради збереження та примноження активи НПФ інвестуються у різні фінансові інструменти – державні та корпоративні облігації, в акції українських та іноземних емітентів, у грошові кошти, розміщені на депозитах і банківських рахунках, у банківські метали, об'єкти нерухомості. За весь період свого існування – понад десять років – жоден з 72 НПФ не збанкрутував.

Європейський досвід показав, що належний пенсійний захист громадяни можуть отримати лише за умови використання всіх трьох пенсійних рівнів. При цьому трирівнева пенсійна система передбачає також детінізацію діяльності підприємств і легалізацію прибутків та оплати праці, забезпечуючи таким чином потужний інвестиційний ресурс для внутрішньої економіки держави.

Проте, слід враховувати, що на кожному з рівнів усе ж існують свої ризики. Зрозуміло, що солідарна пенсія залежна від демографічних і макроекономічних факторів. Саме тому, країнам, що мають швидко старіюче населення, представники Всесвітнього банку в рамках реформування національних пенсійних систем (доповідь Всесвітнього банку «Попередження всесвітньої кризи старіння» (Averting the Old Age Crisis) наполегливо рекомендують введення накопичувального елемента в пенсійну систему. Та обов'язкова накопичувальна складова є цілком залежною від компаній, які здійснюють

управління фондами, а останні не завжди можуть вдало ними розпорядитися, не кажучи вже про періодичні кризи в економіці загалом і на фондових ринках зокрема. Соціально-політична, економічна нестабільність у середині країни та примус з боку держави також грають не на користь подібних нововведень.

У тому, що на сьогодні запускати накопичувальну систему не варто глибоко переконана Л. Ткаченко, старший науковий співробітник Інституту демографії та соціальних досліджень. На її думку, покладання таких додаткових зобов'язань на державу не є на часі, адже системі доведеться не просто акумулювати кошти, а й якимось чином примножувати. І все це в умовах інфляції. Натомість дієву альтернативу експерт вбачає в розвитку недержавних пенсійних фондів.

Голова податкового комітету Н. Южаніна також не підтримує ініціативу уряду щодо вирішення питання накопичувальних пенсій за рахунок збільшення податкового навантаження на роботодавців. «Ми тільки знизили ЄСВ із 38 до 22 %, щоб домогтися виведення зарплат із тіні, і якщо знову піднімемо, то бізнес нас не зрозуміє. Цю проблему треба вирішувати комплексно, разом із податковою реформою, і починати не з 2017 р., а на рік-два пізніше, коли почнеться підйом економіки», – вважає очільниця.

У колах фахівців реально працюючим у накопичувальній системі розглядають третій рівень – недержавні пенсійні фонди, кількість яких в Україні щороку зменшується і про функціонування яких більшість українців навіть не чули. Разом з тим більшість оглядачів усвідомлюють, що за існуючого в країні рівня інституціональної кризи та корупції НПФ ризикують стати черговим механізмом для одурення вкладників/майбутніх пенсіонерів. Окрему проблему створює і становище національної валюти: гривня вже давно не спроможна виконувати основної функції грошей, а саме накопичення. Регулярне здешевіння унеможливує використання гривні як гарантованого засобу пенсійних накопичень на майбутнє.

Очевидно, що успішне реформування пенсійної системи в Україні стає особливо

проблематичним за відсутності відповідних соціально-економічних передумов – як мінімум завершення військових дій на Сході країни. Належній роботі фінансової системи пенсійного забезпечення мають передувати зростання внутрішнього виробництва, розширення продуктивної зайнятості населення та мінімізація прихованого безробіття, конкурентна оплата праці. Тим часом, за словами віце-прем'єр-міністра України П. Розенка, усі механізми якісної зміни пенсійної системи України вже розроблено і подальша їх імплементація залежить виключно від залучення коштів. Наразі законопроект № 4806 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запровадження накопичувальної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування та єдиних принципів нарахування пенсій», поданий у Верховну Раду 6 травня минулого року, все ще очікує розгляду.

Цікаво, що формально пенсійна реформа в Україні почалася 19 років тому з Указу Президента «Про основні напрями реформування пенсійного забезпечення в Україні», у якому було визнано, що однорівнева

солідарна система не зможе забезпечити достойні пенсії українців у майбутньому. Тоді, у 1998 р. було поставлено завдання: запровадити обов'язковий накопичувальний та добровільний накопичувальний рівні пенсійної системи. 10 липня 2003 р. було ухвалено Закон України «Про загальнообов'язкове пенсійне страхування», який встановив, що пенсійна система України є трирівневою (Закон набрав чинності з 1 січня 2004 р.).

Прогнозується, що цього разу реформа обійдеться державі щонайменше в 40–50 млрд грн. Залишається висловити сподівання, що її не спіткатиме доля більшості попередніх реформ і вона не зведеться до чергового мізерного підвищення мізерних пенсій та чергового оголошення війни «чорним» зарплатам. І головне: хтось врешті-решт нести мерально відповідальність за якість проведення реформ та їхні наслідки? *(Матеріал підготовлено з використанням інформації таких джерел: Офіційний веб-сайт Пенсійного фонду України (www.pfu.gov.ua); Економічна правда (www.epravda.com.ua); «Слово і діло» (www.slovoidilo.ua); офіційний веб-портал Верховної Ради України (zakon5.rada.gov.ua, w1.c1.rada.gov.ua); Ліга. Блогу (blog.liga.net)).*

ПРАВО: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

О. Єфімов, канд. юрид. наук, доцент, адвокат, аудитор

Електронний договір в е-комерції: стислий юридичний аналіз

Електронна комерція настільки стрімко увійшла в наше життя, що законодавець не лише не встиг урегулювати правовідносини, що вже давно існують, а й навіть, як на мою особисту думку, не встиг навіть зрозуміти, що таке врегулювання слід розпочати.

Віртуальне життя охопило не лише сфери соціального спілкування, а й значно полегшило процедури набуття певних матеріальних благ. Від мобільного телефону до піци та послуг перевезення – усе це сьогодні можна купити в Інтернеті. Якщо кур'єр з інтернет-магазину привіз те, що було замовлено і за ту

суму грошей, яка була названа, тобто, коли правовідносини залишились у межах узгоджень і домовленостей, то й проблем не виникає. Проте, коли правовідносини вийшли за межі таких домовленостей, як то не той товар привіз кур'єр, чи взагалі не привіз, або вимагає за товар додаткову оплату, або ж документи на товар не привіз, то виникає потреба у правовому механізмі примусового повернення до досягнутих домовленостей. Виникає конфлікт, до вирішення якого може долучитися, наприклад, суд. А суд, як відомо, орган бюрократичний, в інтернет-технологіях не просунутий.

Отже, враховуючи відставання законодавця від прогресу у галузі інтернет-технологій, проаналізуємо електронний договір на предмет його правового існування.

Термінологія

Уже сам термін «електронна торгівля», наведений у ст. 3 Закону про електронну комерцію [1] застосовує поняття «електронний правочин», який вчиняється із використанням інформаційно-телекомунікаційних систем.

У розумінні Закону про електронну комерцію «електронний правочин – це дія особи, спрямована на набуття, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків, здійснена з використанням інформаційно-телекомунікаційних систем». У цьому плані Закон про електронну комерцію до усталеного поняття «правочин», наведеного у ст. 202 ЦКУ [2], додає кваліфікуючу ознаку електронного правочину, яка власне й робить його електронним: здійснений з використанням інформаційно-телекомунікаційних систем.

Та ж сама історія повторюється і з електронним договором. Порівняйте: електронний договір – домовленість двох або більше сторін, спрямована на встановлення, зміну або припинення цивільних прав і обов'язків та оформлена в електронній формі договором є домовленість двох або більше сторін, спрямована на встановлення, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків (Ст. 3 Закону про електронну комерцію Ст. 652 ЦКУ).

Як видно з наведених вище визначень, єдиною особливістю електронного договору є те, що він вчиняється в електронній формі. У цьому плані слід нагадати, що ЦКУ встановлює дві форми договорів: усну і письмову, хоча в ст. 639 ЦКУ є і диспозитивне правило про те, що «договір може бути укладений у будь-якій формі, якщо вимоги щодо форми договору не встановлені законом». При цьому електронна форма договору не передбачається як одна із його можливих і правомірних форм. Абзац другий ч. 2. ст. 639 ЦКУ передбачає, що договір, який укладений за допомогою інформаційно-телекомунікаційних систем, «вважається укладеним у письмовій формі».

Слід звернути увагу, що електронний договір не прирівнюється до договорів, укладених у письмовій формі, а є таким. Він вважається

укладеним саме у письмовій формі. При цьому ст. 205 ЦКУ не настільки вже категорична щодо охоплення поняттям «письмовий» договорів, укладених в електронній формі. Відповідно до ч. 1 ст. 205 ЦКУ «правочин може вчинятися усно або в письмовій (електронній) формі». Таке формулювання письмової та електронної форми правочинів говорить про те, що договір в електронній формі швидше прирівнюється до письмового договору, аніж є таким. Бути письмовим договором чи прирівнюватися до письмового – у деяких випадках може зіграти вирішальну роль.

А відповідно до ст. 207 ЦКУ «правочин вважається таким, що вчинений у письмовій формі, якщо його зміст зафіксований в одному або кількох документах (у тому числі електронних), у листах, телеграмах, якими обмінялися сторони». Тобто знову ж таки, договір, зміст якого зафіксований в електронних документах, є письмовим договором, а не прирівнюється до такого.

Гадаю, що різницю між тим, є електронний договір письмовим чи прирівнюється до письмового, віднайде врешті решт правозастосовча практика. А враховуючи стрімкий розвиток інтернет-торгівлі, не важко спрогнозувати, що вже зовсім скоро судам доведеться визначатися у цьому питанні та в наслідках тієї чи іншої відповіді на нього.

Статус електронних документів

І перше, з чим доведеться розбиратися судам, це статус електронних документів як доказів. Так, ст. 64 ЦПКУ [3] письмовими доказами вважає «будь-які документи, акти, довідки, листування службового або особистого характеру або витяги з них, що містять відомості про обставини, які мають значення для справи». І суду вони, як правило, подаються в оригіналі. Навіть якщо в суд подано копію письмового доказу, суд за клопотанням осіб, які беруть участь у справі, має право вимагати подання оригіналу. Як реалізувати вказане клопотання і подати електронний договір в оригіналі, поки що невідомо.

Більше того, ст. 65 ЦПКУ описує предмети матеріального світу, що містять інформацію про обставини, які мають значення для справи,

відносить до речових доказів. Так, згідно з ч. 2 цієї ж ст. 65 ЦПКУ речовими доказами є також магнітні, електронні та інші носії інформації, що містять аудіовізуальну інформацію про обставини, що мають значення для справи. І хоча електронний договір містить інформацію про його зміст, а не аудіовізуальну інформацію, зафіксований він усе ж на електронних носіях інформації, які є речовими, а не письмовими доказами. Тож суду принаймні доведеться визначитися з тим, яким доказом є електронний договір: письмовим чи речовим. А від цього залежить допустимість доказів, без чого інформація доказом не є.

Електронний договір, надрукований на папері, не може бути оригіналом априорі, тому, що він електронний і існує без паперу. А електронний договір, наданий суду на електронному носіїві інформації, не є письмовим доказом, хоча ЦКУ його вважає договором, укладеним у письмовій формі.

Справедливості заради слід зауважити на існування поняття «електронний документ» та можливості перетворення його у візуальну форму. Так, згідно зі ст. 5 Закону № 851[4] «електронний документ – документ, інформація в якому зафіксована у вигляді електронних даних, включаючи обов'язкові реквізити документа». При цьому хоча він створюється, передається і зберігається електронними засобами, його можна перетворити у візуальну форму, якою є «відображення даних, які він містить, електронними засобами або на папері у формі, придатній для приймання його змісту людиною».

Та чи набуде такий документ, у разі перетворення його у візуальну форму, статусу оригіналу – ще питання. Частково відповідь на нього можна знайти у ст. 11 Закону про електронну комерцію, відповідно до якої електронний договір може містити «умови виготовлення та отримання паперових копій електронних документів». Тобто Закон про електронну комерцію візуальну форму електронного договору априорі не вважає оригіналом.

Укладення електронного договору

Відповідно до ст. 638 ЦКУ «договір є укладеним, якщо сторони в належній формі

досягли згоди з усіх істотних умов договору». При цьому згідно зі ст. 640 ЦКУ моментом, з якого договір вважається укладеним, є момент «одержання особою, яка направила пропозицію укласти договір, відповіді про прийняття цієї пропозиції». Пропозиція укласти договір називається офертою і «має містити істотні умови договору і виражати намір особи, яка її зробила, вважати себе зобов'язаною у разі її прийняття» (ст. 641 ЦКУ). Відповідь про прийняття пропозиції називається акцептом, який має бути повним і безумовним (ст. 642 ЦКУ).

Електронний договір у цьому плані не є винятком. Він також укладається у два етапи: направлення оферти і її прийняття, акцепту (ч. 3 ст. 11 Закону про електронну комерцію). Особливістю є те, що і оферта, і акцепт направляються сторонами електронного договору в електронній формі. З цього виникає те саме питання, яке поки що є проблемним, а саме: що є фіксацією змісту оферти і змісту акцепту. Ця особливість обумовлює й особливість електронного договору щодо змісту оферти, як документу, в якому мають бути зазначені всі умови майбутнього електронного договору, адже акцепт має бути повним і безумовним, тобто містити відповідь: «згоден на усі ці умови». Відповідно до ч. 2 ст. 11 Закону електронна оферта, окрім істотних умов, може містити інформацію про:

- технологію (порядок) укладення договору (у тому числі технічні засоби ідентифікації сторони);
- можливість і порядок внесення змін до умов договору та виправлення помилок;
- спосіб зберігання та пред'явлення інформації в електронній формі та умови доступу до них;
- умови виготовлення та отримання паперових копій електронних документів;
- інші відомості.

Як видно, усі ці особливості пов'язані з формою електронного договору та способом його укладення. І якщо ретельно дотримуватися всіх вказаних пропозицій Закону про електронну комерцію щодо умов договору, то можна зафіксувати його зміст на папері з метою використання у майбутньому

спорі. Така фіксація буде корисною ще й для того, щоб уникнути такого спору, адже, знаючи, що покупець попіклувався щодо «паперової» фіксації електронних документів, шанси свої у спорі продавець оцінюватиме реальніше.

Статус комерційного електронного повідомлення

Особливістю електронної оферти є також регулювання Законом про електронну комерцію способу її направлення контрагенту за договором – майбутньому акцептанту. Так, електронна оферта може бути зроблена шляхом (ч. 4 ст. 11 Закону):

- надсилання комерційного електронного повідомлення (далі – КЕП);

- розміщення пропозиції (оферти) у мережі Інтернет або інших інформаційно-телекомунікаційних системах.

КЕП поширюються лише на підставі згоди на отримання таких повідомлень, наданої особою, якій таке повідомлення адресовано. Якщо такої попередньої згоди оферент не має, він повинен у своєму КЕП зазначити, що отримувач може відмовитися від подальшого отримання таких повідомлень.

Ст. 10 Закону про електронну комерцію висуває такі вимоги до КЕП:

- воно має чітко ідентифікуватися як КЕП;
- особа, від імені якої надсилається КЕП, зобов'язана забезпечити прямий, простий доступ осіб, яким воно адресовано, до відомостей щодо правового статусу продавця в електронній комерції;

- КЕП щодо знижок, премій, заохочувальних подарунків тощо мають чітко ідентифікуватися як такі, а умови їх отримання мають бути доступними та не мати двозначного трактування;

- інформація про вартість товару, роботи, послуги повинна містити відомості щодо включення податків у її розрахунок та, у разі доставки товару, – інформацію про вартість доставки.

Електронний акцепт теж повинен відповідати певним вимогам, щоб вважатися таким. Такий акцепт може бути наданий шляхом:

- надсилання електронного повідомлення особі, яка зробила пропозицію укласти

електронний договір, підписаного в порядку, передбаченому ст. 12 Закону про електронну комерцію;

- заповнення формуляра заяви (форми) про прийняття такої пропозиції в електронній формі, що підписується в порядку, передбаченому ст. 12 Закону про електронну комерцію;

- вчинення дій, що вважаються прийняттям пропозиції укласти електронний договір, якщо зміст таких дій чітко роз'яснено продавцем (наприклад, здійснення оплати).

Отже, якщо сторона електронної угоди хоче мати якийсь юридичний захист в цій угоді, вона має вимагати від іншої сторони дотримання всіх цих приписів Закону.

Підписання електронного договору

Ст. 12 Закону про електронну комерцію регулює порядок підписання електронного договору, до якого, відповідно до ст. 11 цього ж Закону прирівнюється надіслання підписаного акцепту. Так, моментом підписання електронного договору є використання:

- електронного підпису або електронного цифрового підпису відповідно до Закону про ЕЦП [5], за умови використання засобу електронного цифрового підпису всіма сторонами електронного правочину;

- електронного підпису одноразовим ідентифікатором;

- аналога власноручного підпису (факсимільного відтворення підпису за допомогою засобів механічного або іншого копіювання, іншого аналога власноручного підпису) за письмовою згодою сторін.

Щодо електронного підпису чи електронного цифрового підпису слід досліджувати спеціальне законодавство. А це вже тема окремої статті. А от з одноразовим ідентифікатором цікавіше, тим більше, що, за нашими припущеннями, користуватися будуть саме ним.

Відповідно до ст. 3 Закону про електронну комерцію «одноразовий ідентифікатор – це алфавітно-цифрова послідовність, що її отримує особа, яка прийняла пропозицію (оферту) укласти електронний договір шляхом реєстрації в інформаційно-телекомунікаційній системі суб'єкта електронної комерції, що надав таку

пропозицію». Він може передаватися суб'єктом електронної комерції, що пропонує укласти договір, іншій стороні електронного правочину засобом зв'язку, вказаним під час реєстрації у його системі, та додається (приєднується) до електронного повідомлення від особи, яка прийняла пропозицію укласти договір. Іншими словами одноразовий ідентифікатор – це певна комбінація цифр і літер, або тільки цифр чи тільки літер, яку покупець товару чи послуги отримує засобами електронної пошти, мобільного зв'язку чи в будь-який інший спосіб, та уводить у текст оферти у певному місці. Після цього й відбувається ідентифікація покупця разом з прийняттям його акцепту.

Третій спосіб полягає в тому, що продавець має певні зразки власноручного підпису покупця та, отримавши такий підпис засобами електронного зв'язку, здійснює ідентифікацію покупця як акцептанта.

Слід зауважити, що покупець (замовник, споживач) у своїх же інтересах «повинен отримати підтвердження вчинення електронного правочину у формі електронного документа, квитанції, товарного чи касового чека, квитан, талона або іншого документа у момент вчинення правочину або у момент виконання продавцем обов'язку передати покупцеві товар». Таке підтвердження покупцеві потрібно на випадок необхідності пред'явлення претензій продавцеві. Воно має містити:

- умови і порядок обміну (повернення) товару або відмови від виконання роботи чи надання послуги;
- найменування продавця (виконавця, постачальника), його місцезнаходження та порядок прийняття претензії щодо товару, роботи, послуги;
- гарантійні зобов'язання та інформація про інші послуги, пов'язані з утриманням чи ремонтом товару або з виконанням роботи чи наданням послуги;
- порядок розірвання договору, якщо строк його дії не визначено.

Таким чином, Закон про електронну комерцію за браком практики його застосування, можливо, й страждає на «досконалість», проте

все ж таки надає певні гарантії сторонам електронного договору, але тільки у випадку, якщо детально виконувати вимоги Закону.

Фіксація факту укладення електронного договору та його умов

Для того, щоб мати певні правові гарантії захисту порушених прав стороні електронного договору, насамперед слід попіклуватися про докази його укладення, а також про докази укладення його на певних умовах. Тобто, щоб довести факт порушення прав сторони електронного договору, вона має довести не лише факт його укладення, а й факт укладення його на певних умовах.

Як уже зазначалося вище, сторона електронного договору може отримати паперові копії. Це право відповідно до ч. 2 ст. 10 Закону про електронну комерцію може бути умовою договору. Варто лиш на стадії укладення договору попіклуватися про те, щоб ця умова була включена в текст електронного договору, а також про те, щоб це право було реалізовано, тобто щоб зацікавлена сторона такі паперові копії отримала.

Фіксація на електронних носіях є дещо складнішою, оскільки зрозуміло, що у випадку спору кожна сторона може апелювати до власної версії інформації, записаної на її електронному носіїві. Наприклад, продавець може надати свою версію відправленої покупцеві електронної оферти, а покупець – свою версію отриманої електронної оферти. Очевидно, що для усунення розбіжностей між такими версіями електронної оферти суд вимушений буде звертатися до фахівця за роз'ясненням у вигляді пояснень у суді чи у вигляді висновку, наприклад, судово-технічної експертизи. Але краще заздалегідь попіклуватися саме про паперові копії електронних документів.

Ще один перспективний шлях – це фіксація та надання суду скріншотів. Скріншот – це копія з екрану, яка містить інформацію з інтернет-сторінки. Для цього призначена клавіша PrintScreen, яка виконує функцію фіксації сторінки сама, або з одночасним натисканням інших клавіш, наприклад, Ctrl. Після цього за допомогою програми Paint у стандартній версії Windows відповідне зображення слід зберегти у форматі jpeg.

Наразі нотаріуси відмовляють у нотаріальному посвідченні роздруківок електронного листування, у тому числі скріншотів. Це пов'язано з тим, що Законом про нотаріат [6] такі нотаріальні дії не прописані, проте й не заборонені.

Проте, цей шлях випробуваний у російській судовій системі. Надруковані і завірені підписом і печаткою сторони у справі скріншоти суди РФ приймають як допустимий доказ (постановлення ФАС Уральського от 25.08.2010 г. № А47-7911/2009 и Волго-Вятського от 27.04.2011 г. № А82-12456/2010 округов). Крім того, законодавство РФ про нотаріат дозволяє нотаріусам проводити огляд веб-сайтів з фіксуванням у протоколі всіх етапів огляду для забезпечення доказів. І нотаріально посвідченим скріншотам суди надають перевагу (постановлення ФАС Московського округу от 30.12.2009 г. № КА-А40/14666-09 и от 22.10.2009 г. № КГ-А40/10844-09). Аналогічне законодавство про права нотаріуса існує і в Республіці Біларусь.

Проте ця практика ще не набула поширення в українських судах. Для того, щоб заповнити цю лакуну, розроблено проект закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо захисту авторського права і суміжних прав у мережі Інтернет (№ 4629 від 10.05.2016 р.), яким пропонується внести зміни до Закону про нотаріат, надавши нотаріусам право на звернення заінтересованих осіб забезпечувати докази в Інтернеті шляхом складення відповідного протоколу. Цей законопроект наразі включено до розгляду на найближчій сесії. Крім того, очікує розгляду проекту закону України

«Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо надання повноважень нотаріусам забезпечувати докази» (№ 2716 від 23.04.2015 р.), але в ньому конкретно про мережу Інтернет не говориться, і процедура фіксування доказів надто складна. Подивимось, яка доля очікує на ці законопроекти.

Оскільки фіксування доказів у мережі Інтернет за допомогою нотаріуса – недешеве задоволення, то можна припустити, що користуватися цим правом у контексті застосування Закону про електронну комерцію доцільно лише у випадку здійснення покупок на дуже значну суму.

Як висновок слід зазначити: електронний договір відбувся. Юридично він уже існує, хоча зрозуміло, що до повноцінного та досконалого юридичного інструменту йому ще треба пройти шлях юридичного застосування.

[1] Закон України від 03.09.2015 р. № 675-VIII «Про електронну комерцію» (Прим. ред.).

[2] «Правочином є дія особи, спрямована на набуття, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків» (Прим. авт.).

[3] Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 р. № 1618-IV (Прим. ред.).

[4] Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг» від 22.05.2003 № 851-IV (Прим. ред.).

[5] Закон України від 22.05.2003 р. № 851-IV «Про електронний цифровий підпис» (Прим. ред.).

[6] Закон України від 02.09.1993 р. № 3425-XII «Про нотаріат» (Прим. ред.) (*Персональний сайт Олександра Єфімова (<http://yefimov.com.ua/?cat=4>)*).

ІНФОРМАЦІЙНА КАРТИНА МІСЯЦЯ

(січень 2017, за матеріалами українських ЗМІ)

Підготовка і виконання проекту:

А. Берегельський, мол. наук. співроб. НЮБ НБУВ

Проблематика, що висвітлювалася ЗМІ в січні 2017 р.:

Процес законотворення: Обговорення змін до Конституції (судової реформи, децентралізації та особливого статусу ОРДЛО, автономії кримських татар), безвізового режиму.

Труднощі нової коаліції після її фактичного розпаду.

Питання стабільності національної валюти (е-декларування, умови МВФ).

Проблеми реформування:

Підсумки децентралізації. Питання виборів на окупованих територіях Донбасу. Проблеми декомунізації та мовне питання.

Проведення люстрації та антикорупційна діяльність компетентних органів, (ГПУ, НАБУ та НАЗК). Конфлікти між ГПУ, СБУ, НАБУ та САП. Оцінка діяльності генпрокурора Ю. Луценка. Труднощі е-декларування, деолігархізація, розслідування подій на Майдані (допит В. Януковича) та «чорної каси» ПР. Оцінка діяльності нової поліції (розслідування трагедії в Княжичах). Ризик реваншу старої системи.

АТО і проблеми окупованих територій:

Ініціативи Президента та уряду в пошуках шляхів врегулювання кризи на Донбасі, стратегії повернення втрачених територій (військові реформи, роль НАТО), відбудови. Труднощі територіального устрою, вирішення проблем з переселенцями.

Укріплення позицій ЗСУ та інші заходи, скеровані на протидію бойовикам. Порушення перемир'я та застосування «відведеного» озброєння (Авдіївка).

Діяльність сепаратистів та їх лідерів на окупованих територіях, внутрішній устрій, мілітаризація. Збройні сутички між угрупованнями найманців та збройними силами РФ. Перешкоджання діяльності ОБСЄ та наростаюче невдоволення місцевого населення та бойовиків. Ситуація в окупованому Криму, порушення прав людини.

Загроза тероризму та інших спроб розхитати суспільство (провокації щодо україно-польських відносин, мітинги) в Україні. Боротьба з контрабандою, в т. ч. проти незаконного обігу зброї на території України. Повідомлення про мінування та заходи спецслужб (СБУ та ін.) скеровані на протидію сепаратизму та диверсіям.

Українсько-російське протистояння (інформаційний аспект):

Інформаційна війна РФ, що відображається в т. ч. у російських і західних ЗМІ. Гуманітарні конвої з сумнівним вмістом, заперечення фактів військової присутності РФ на території України. Штучні справи проти українських політв'язнів. Дії Кремля в напрямку дестабілізації ЄС (порушення повітряно-морського простору), військова операція у Сирії та симпатії до КНДР. Неприхована радість BREXIT та спроби спецслужб вплинути на вибори у США/ЄС.

Реакція Заходу та цивілізованого світу щодо подій в Україні. Впровадження санкцій та засудження агресивної політики РФ щодо України (рішення ПАРЄ, ООН). Усвідомлення того, що проблема України стала лише початком глобального протистояння (участь РФ у війні в Сирії). Труднощі та протиріччя в ЄС (BREXIT – ланцюгова реакція, проблема мігрантів і тероризму) у т. ч. країнах НАТО (диктатура в Туреччині) та їх потенційних членів/союзників (перемога проросійських кандидатів у Болгарії та Молдові). Непередбачувана політика 45-го президента США Д. Трампа.

Дії української влади на шляху збереження цілісності держави та миру. Успіхи української дипломатії та ЗМІ (звільнення політв'язнів), санкції, судові позови (у т. ч. в Гаагу) та забезпечення енергетичної безпеки країни. Перспективи освоєння космічної ніші та успішний запуск ракет на військових навчаннях.

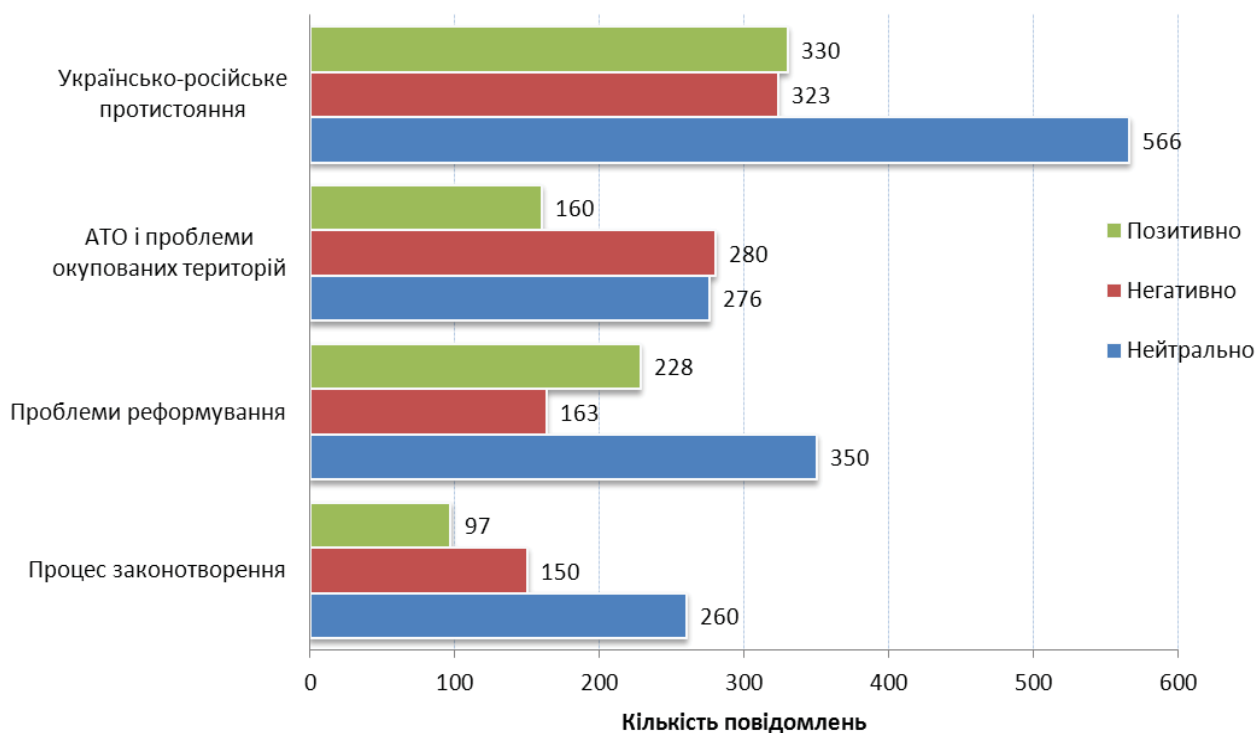
Сума резонансних повідомлень за січень 2017 року

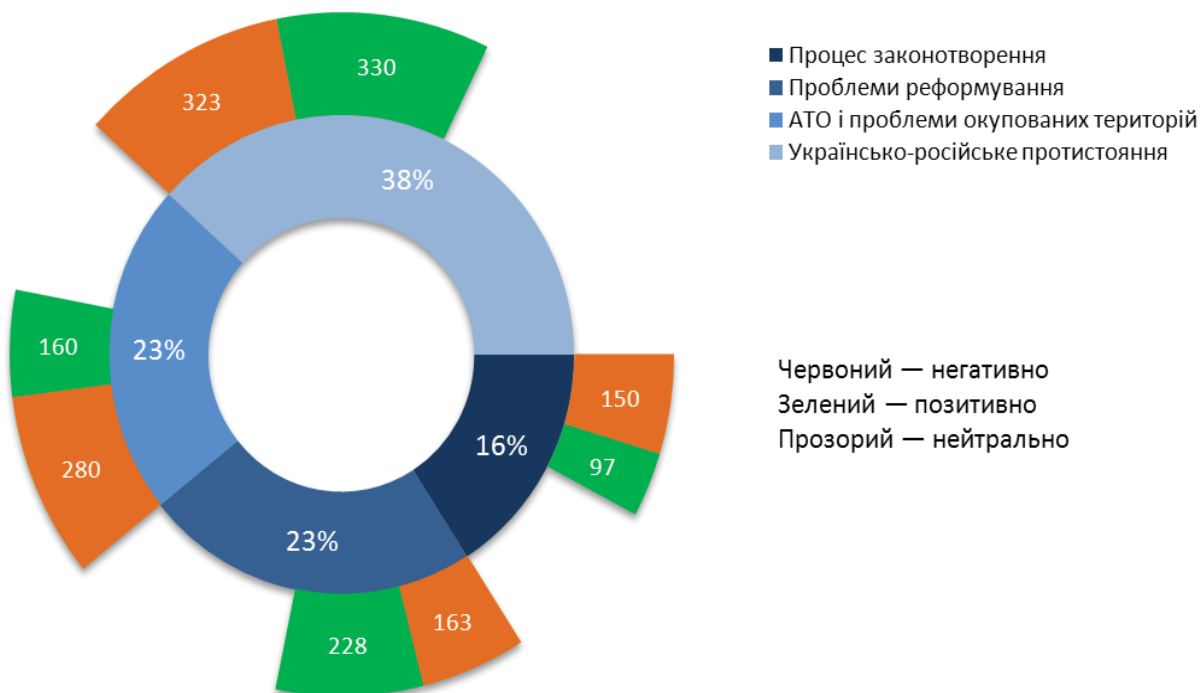
Середньодобовий показник резонансних повідомлень за січень 2017 року

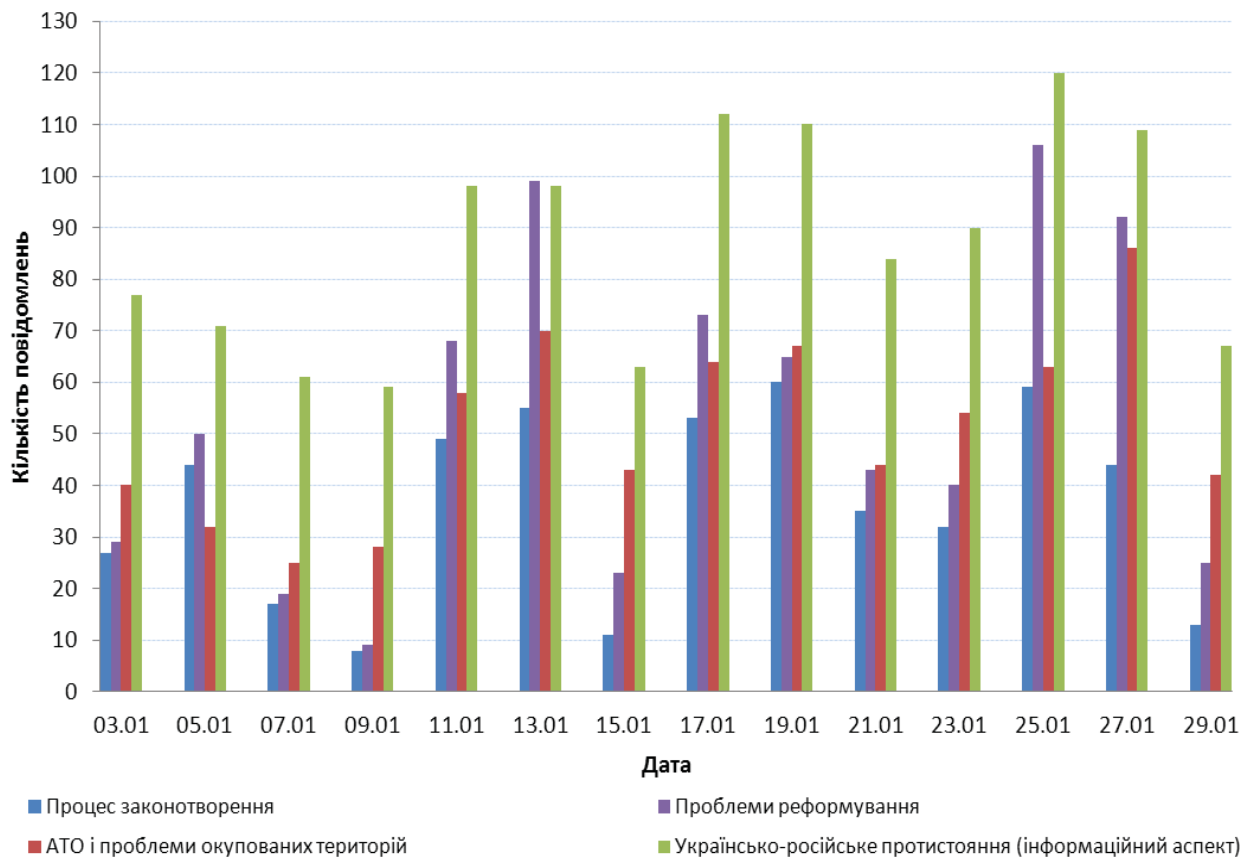
Оціночний розподіл основних суспільно-політичних та економічних проблем за січень 2017 року

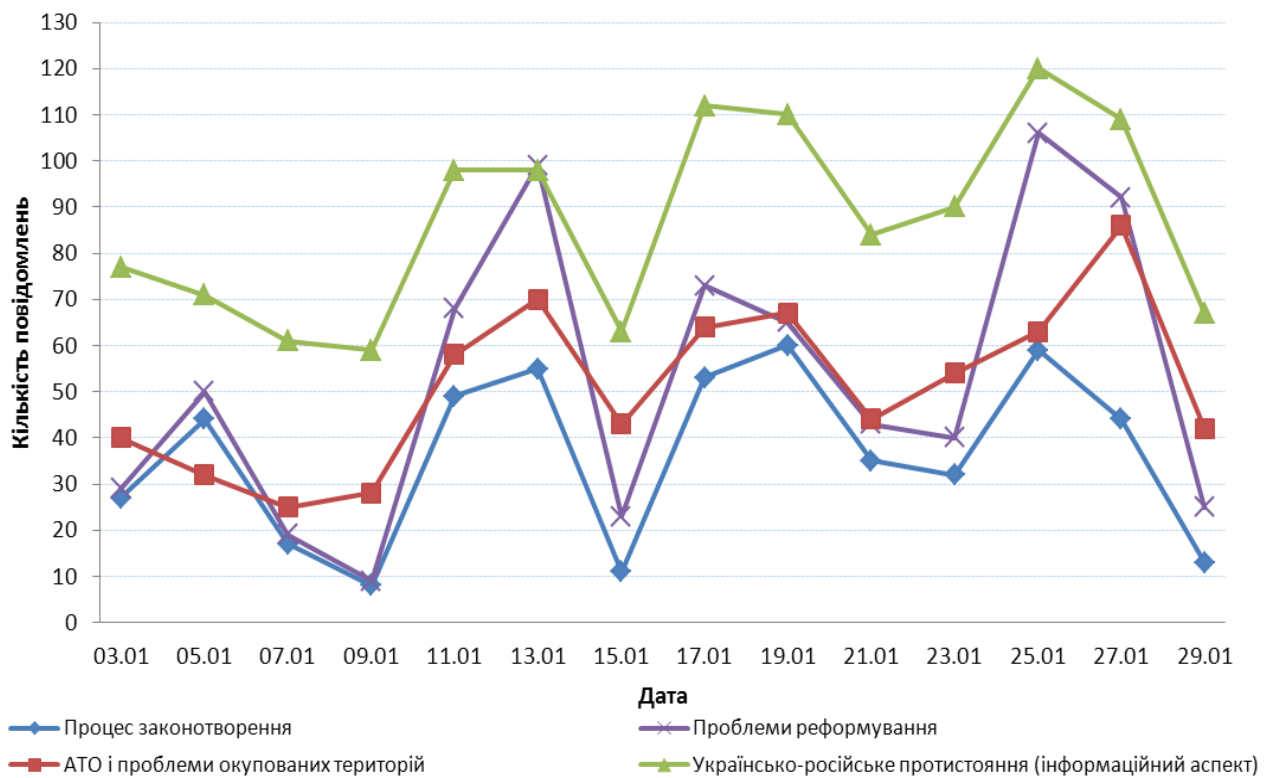
Оціночний розподіл основних суспільно-політичних та економічних проблем за січень 2017 року

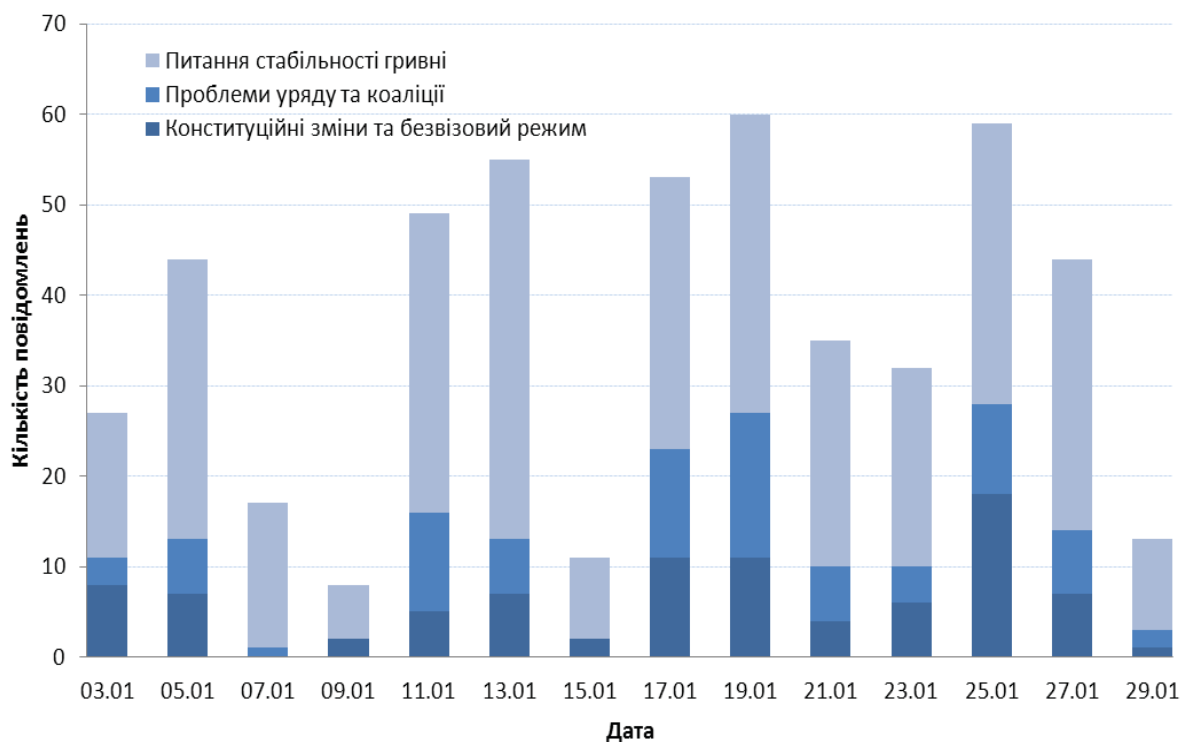
Загальна картина резонансних повідомлень

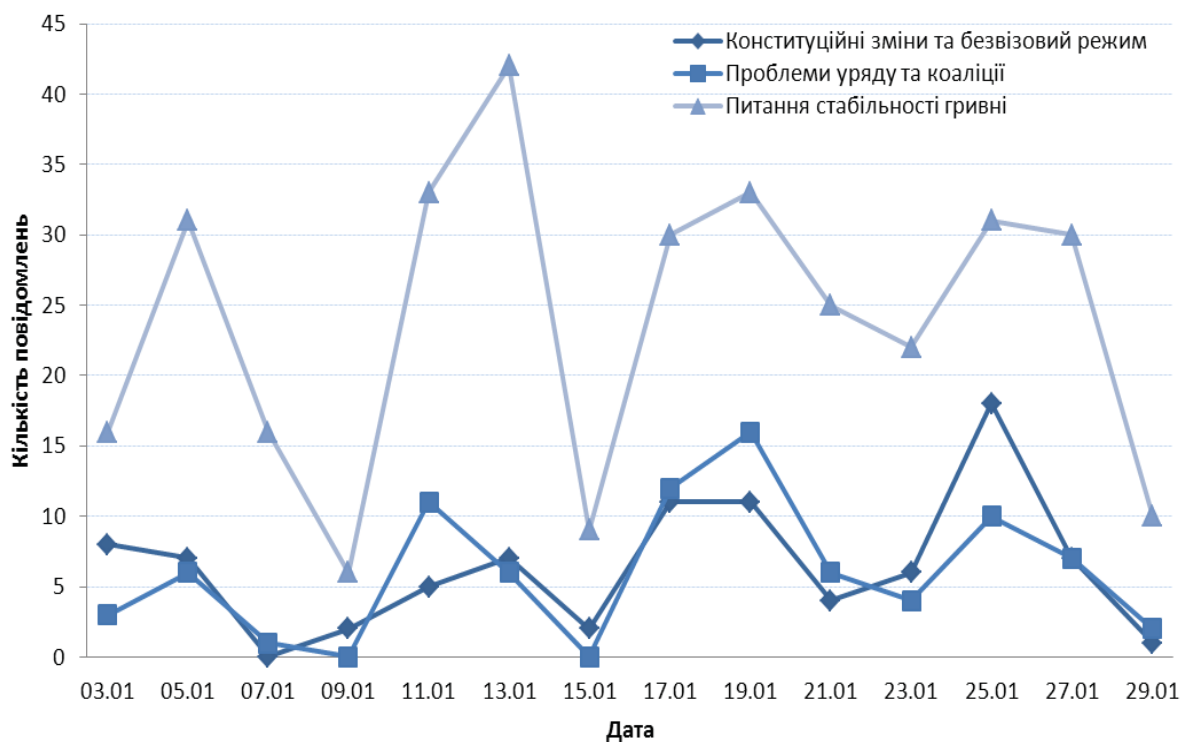
Загальна картина резонансних повідомлень

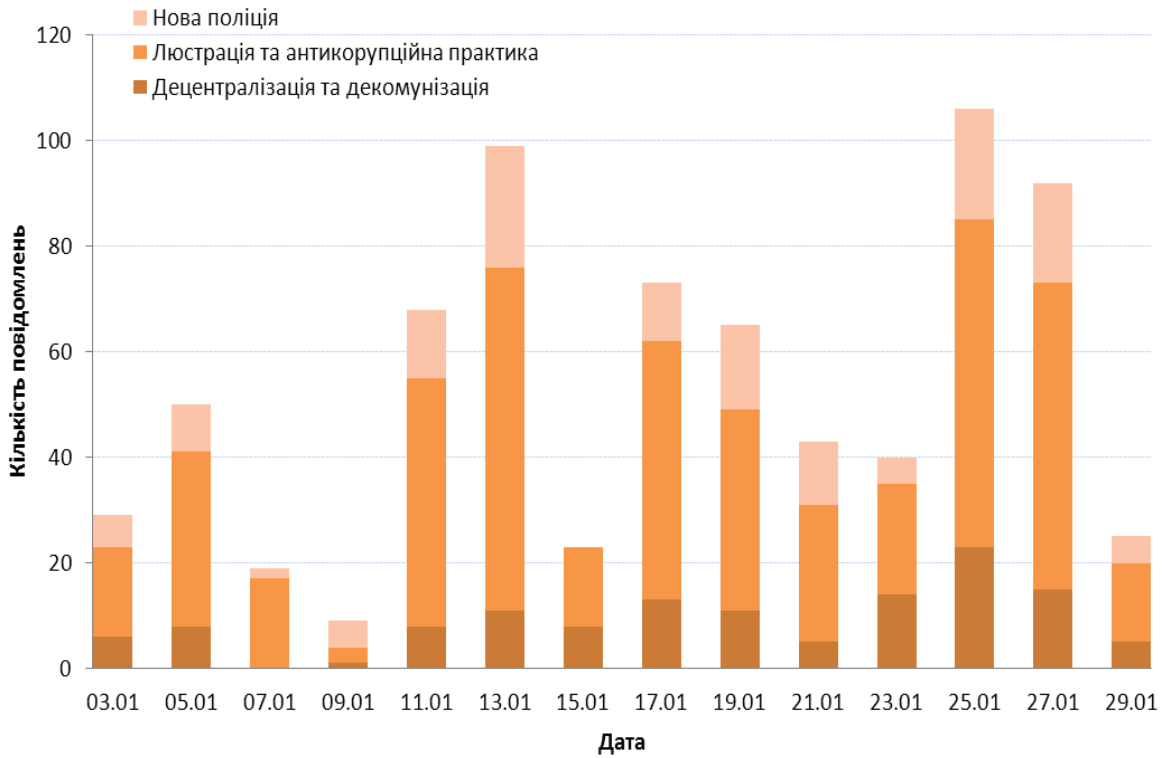
Процес законотворення

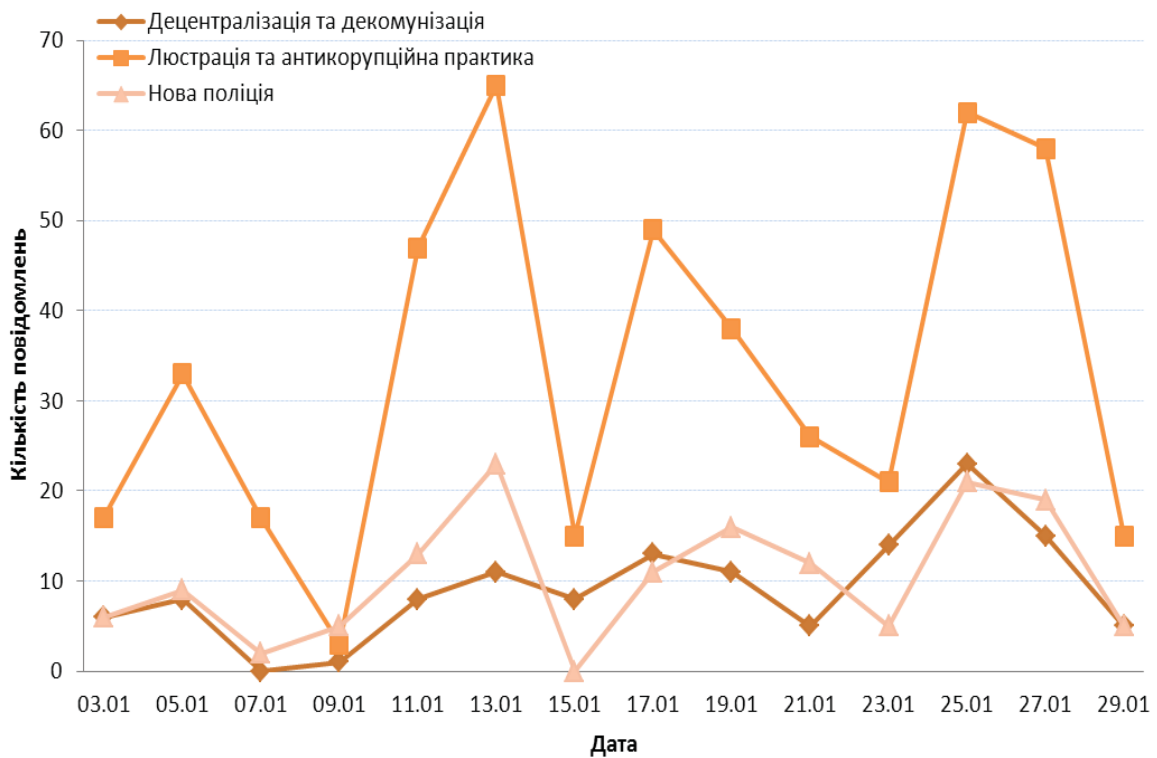
Процес законотворення

Проблеми реформування

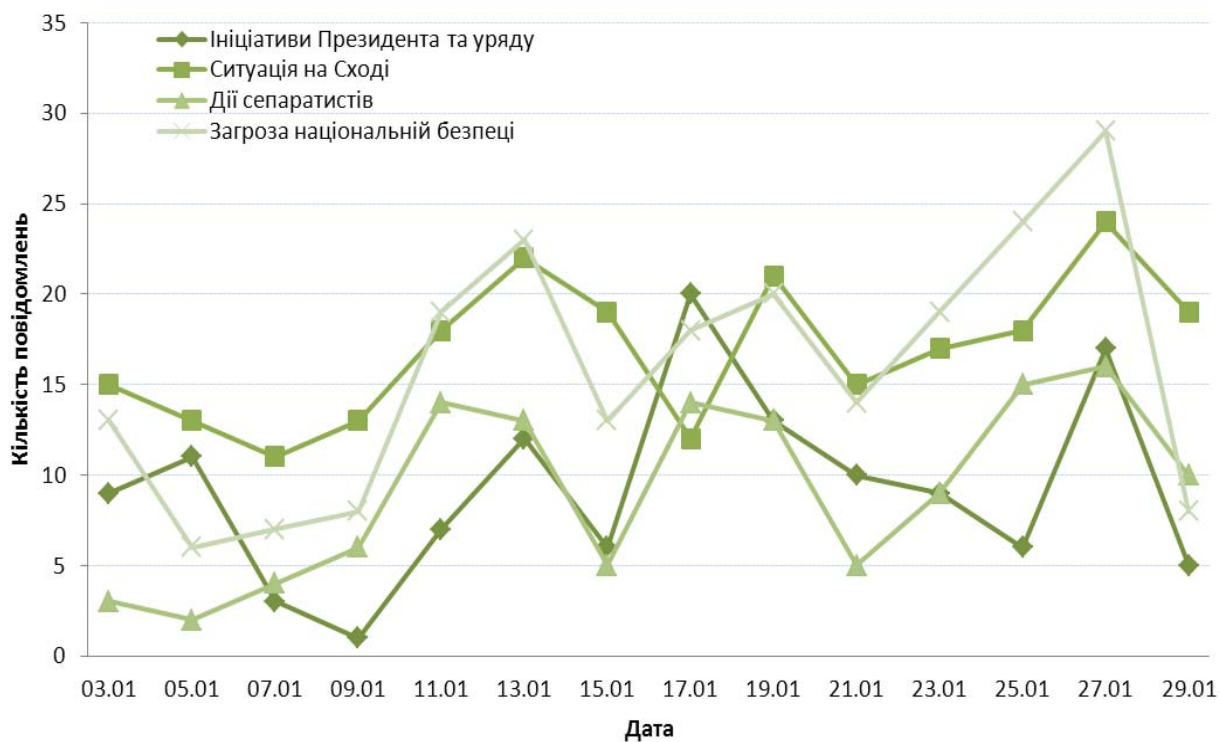
Проблеми реформування

АТО і проблеми окупованих територій

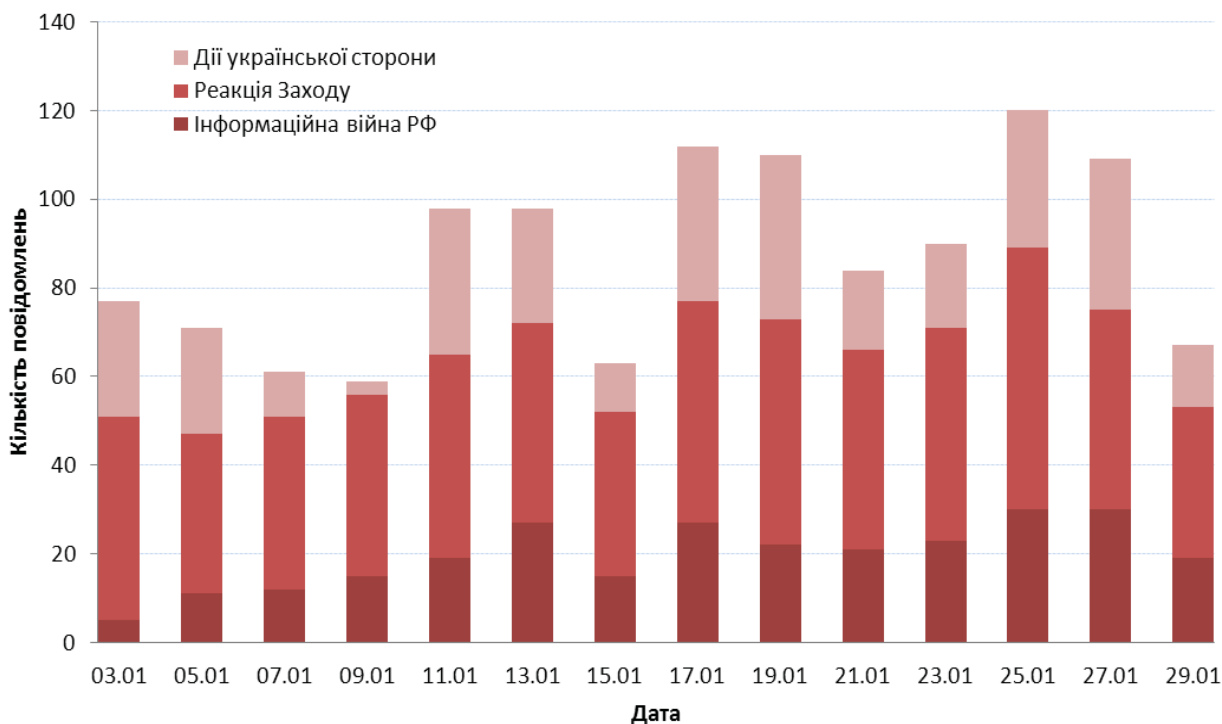

АТО і проблеми окупованих територій

Українсько-російське протистояння (інформаційний аспект)

ЕКОНОМІЧНІ РИЗИКИ ТА ПРОГНОЗИ

Рост потребительских цен в феврале сохранится на уровне 1,1%

На инфляцию в феврале продолжит влиять повышение регулируемых тарифов и акцизов, рост стоимости логистики, а также пересмотр цен на продукты питания из-за девальвационных рисков. Такое мнение выразил Андрей Шевчишин, старший аналитик ГК FOREX CLUB.

Основной рост цен, по мнению эксперта, будет формироваться по продуктовой корзине, однако, без единой тенденции по различным группам товаров. Цены на мясо и птицу могут сохраниться на фоне ограничений на экспорт. В то же время, по ряду продуктов возможен рост излишков, которые будут сдерживать внутренние цены. Сохраняется также вероятность роста цен на хлебобулочные изделия, молочные продукты и безалкогольные напитки в связи с опережением темпов роста

цен производителей над темпами роста потребительских цен.

«Инфляция в феврале может стабилизироваться на уровне 1,1%. Основное влияние будут оказывать девальвационные настроения, которые после турбулентности на валютном рынке в январе, привели к пересмотру отпускных цен. При этом, импортеры не спешат их пересматривать в сторону понижения после стабилизации рынка. Реализовав товары ранней закупки, они, скорее всего, будут переводить ценники с ориентиром на курс 28,5-30 грн. за доллар, чтобы компенсировать будущие валютные риски», – отмечает Андрей Шевчишин.

Кроме того, сохранит влияние на инфляцию рост цен на топливо, который еще не полностью отразился на стоимости реализации товаров и услуг, а также повышение с начала года акцизов

на табачную продукцию и алкоголь, тарифов на электроэнергию. По словам эксперта, попытки повысить отпускные цены ФОП вследствие растущих затрат предпринимателей из-за увеличения уровня минимальных зарплат будут сдержанными, поскольку крупные розничные и оптовые сети будут предлагать конкурентные цены.

Инфляция в Украине в январе ускорилась до 1,1% на фоне девальвационных тенденций и сезонного роста стоимости некоторых продуктов, повышения акцизов и сборов с начала года на отдельные виды товаров. Годовые темпы инфляции достигли максимальных с марта 2016 года отметок – 12,6%.

ЩОДЕННИК БЛОГЕРА *

Блог на сайті «pravotoday.in.ua»

Про автора: Морозов Е.А., адвокат
(судебная защита)

Проблеми примусового виконання рішення Європейського суду з прав людини

Проблемні аспекти примусового виконання рішення Європейського суду з прав людини при недостатньому бюджетному фінансуванні.

Згідно ст. 3 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23 лютого 2006 року N 3477-IV (надалі - Закон N 3477-IV) виконання Рішень здійснюється за рахунок Державного бюджету України.

Конвертація коштів, присуджених Судом, оформлення платіжних документів (платіжного доручення) проводиться Міністерством юстиції України, як органом, відповідальним за забезпечення представництва України в Європейському суді з прав людини та координацію виконання його рішень, з урахуванням особливостей, вищезазначених нормативно-правовими актами та законодавством України, відповідно до Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для здійснення платежів, пов'язаних з виконанням рішень закордонних юрисдикційних органів, прийнятих за наслідками розгляду справ проти України, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 07.03.2007 р. № 408 (надалі - Порядок № 408).

ВАЖЛИВО: розпорядником коштів по рішенням Європейського суду з прав людини є Міністерство юстиції України, а не Відділ примусового виконання рішень Державної виконавчої служби України або Державна виконавча служба України.

На прикладі нещодавнього рішення Окружного адміністративного суду м. Києва від 17 січня 2017 року у справі № 826/6322/16 (ЄДРСРУ № 64171253) вбачається, що (!!!) процес виплати справедливої сатисфакції не є

миттєвим і може тривати декілька тижнів, чи навіть місяців, що пов'язано з низкою різних факторів: отримання від заявника інформації, необхідної для проведення виплати, узгодження з загальними бухгалтерськими правилами, технічні затримки властиві банківським транзакціям, вибір способів перерахунку і таке інше.

Виконання рішень Суду передбачає виплату Стягувачеві відшкодування та вжиття додаткових заходів індивідуального та загального характеру.

За загальним визначенням ст. 1 Закону N 3477-IV «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» відшкодування - а) сума справедливої сатисфакції, визначена рішенням Європейського суду з прав людини відповідно до статті 41 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод; б) визначена у рішенні Європейського суду з прав людини щодо дружнього врегулювання або у рішенні Європейського суду з прав людини про схвалення умов односторонньої декларації сума грошової виплати на користь Стягувача.

ВАЖЛИВО: Заходами загального характеру є заходи, спрямовані на усунення зазначеної в Рішенні системної проблеми та її першопричини, зокрема: а) внесення змін до чинного законодавства та практики його застосування; б) внесення змін до адміністративної практики; в) забезпечення юридичної експертизи законопроектів; г) забезпечення професійної підготовки з питань вивчення Конвенції та практики Суду прокурорів, адвокатів, працівників правоохоронних органів, працівників імміграційних служб, інших категорій працівників, професійна діяльність яких пов'язана із правозастосуванням, а також з триманням людей в умовах позбавлення свободи; д) інші заходи, які визначаються - за умови нагляду з боку Комітету міністрів Ради

* Збережено стиль і граматику оригіналу

Європи - державою-відповідачем відповідно до Рішення з метою забезпечення усунення недоліків системного характеру, припинення спричинених цими недоліками порушень Конвенції та забезпечення максимального відшкодування наслідків цих порушень.

ВАЖЛИВО: Відповідно до ст. 10 Закону N 3477-IV заходами індивідуального характеру є: а) відновлення настільки, наскільки це можливо, попереднього юридичного стану, який Стягувач мав до порушення Конвенції (*restitutio in integrum*); б) інші заходи, передбачені у Рішенні.

Відповідно до ст. 5 Закону N 3477-IV протягом десяти днів від дня одержання повідомлення про набуття Рішенням статусу остаточного Орган представництва надсилає стислий виклад Рішення Стягувачеві, Уповноваженому Верховної Ради України з прав людини, всім державним органам, посадовим особам та іншим суб'єктам, безпосередньо причетним до справи, за якою постановлено Рішення.

При цьому, згідно з ч. 2 ст. 11 цього ж Закону контроль за виконанням додаткових заходів індивідуального характеру, передбачених у Рішенні, що здійснюються під наглядом Комітету міністрів Ради Європи, покладається на Орган представництва.

Таким чином, на відміну від відшкодування моральної та матеріальної шкоди Суд не може встановити державі, які саме заходи необхідно вжити щодо відновлення порушених прав заявника.

Також, нормами Законів N 3477-IV та N 606-XIV не визначено механізму виконання рішень національних судів, які Уряд України згідно рішення Суду зобов'язався виконати.

Відповідно до пункту 1 статті 32 Конвенції на всі питання тлумачення і застосування Конвенції та протоколів до неї поширюється юрисдикція Європейського суду.

При цьому, Європейський суд з прав людини «неодноразово наголошував, що Конвенція є живим інструментом, що повинен тлумачитися «з огляду на умови сьогодення» (рішення від 25 квітня 1978 року у справі «Тайрер проти Сполученого Королівства» (*Tyrer V. the United Kingdom*), п. 31, Series A № 26; рішення від

7 листопада 2012 року у справі «Пічкур проти України» (*Pichkur v. Ukraine*), заява № 10441/06, п. 53).

У рішенні у справі «Великода проти України» викладена нова позиція Європейського суду щодо таких скарг, яка підлягає застосуванню як частина національного законодавства.

Статтею 17 Закону N 3477-IV визначено, що Суди застосовують при розгляді справ Конвенцію та практику Суду як джерело права.

Згідно з рішенням Європейського суду з прав людини «Войтенко проти України», виконання рішення про стягнення коштів з державної установи могло бути здійснено лише за умови, якщо б такі витрати були попередньо передбачені у законі про державний бюджет. Причина невиконання судового рішення про стягнення коштів з державної установи полягає саме у відсутності відповідних законодавчих заходів, які б забезпечували виконання цього рішення, а не у бездіяльності органу ДВС.

ВИСНОВОК: рішеннями міжнародної судової установи, юрисдикція якої визнана Україною, буде встановлено відсутність бездіяльності органу державної виконавчої служби при виконанні рішень про стягнення коштів з бюджетної установи за відсутності відповідних бюджетних асигнувань.

Таким чином, вжиття державним виконавцем будь-яких інших заходів з метою виконання рішення Європейського суду з прав людини, крім визначених Законом N 3477-IV законодавством не передбачено.

Таким чином, передбачені законами соціально-економічні права не є абсолютними. Механізм реалізації цих прав може бути змінений державою, зокрема, через неможливість їх фінансового забезпечення шляхом пропорційного перерозподілу коштів з метою збереження балансу інтересів усього суспільства.

Разом з тим, п. 42 рішення Європейського суду з прав людини у справі "Терем ЛТД, Чечеткін та Оліус проти України" (Заява N 70297/01) від 18.10.2005 р. передбачено, що Високий Суд погоджується, що асигнування для виплати державою боргів з державного бюджету можуть викликати

певну затримку у виконанні рішень судів (див. вищезазначене *Voystenko judgment* (980_223), параграф 42), однак відсутність бюджетних коштів не є підставою для звільнення від відповідальності за порушення зобов'язання (п. 48 Рішення).

Аналогічна правова позиція викладена в постанові Верховного Суду України від 15.05.2012 у справі № 11/446 та постанові Вищого господарського суду України від 19.11.2012 у справі № 5015/166/12).

P.s. Відповідно до щорічного звіту про результати діяльності Урядового уповноваженого у справах Європейського суду з прав людини від 29.01.2016 р. станом на 31 грудня 2015 року у Європейському суді перебувало 64 850 справ проти держав – сторін Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, з яких 13 850 – проти України, що становить 21,4 % від загальної кількості справ. Загалом за зазначений рік Судом розглянуто 83 справи проти України (<http://pravotoday.in.ua/ru/blogs/3597/1620/>). – 2017. – 26.01).

***

Блог на сайті «trustedadvisors.ua»

Про автора: Анастасія Позова

Год зстоя. Ключевые налоговые новшества 2017 года и их последствия

Поправки в Налоговый кодекс, которые Верховная Рада поддержала в конце декабря 2016 года, не дотянули до полноценной налоговой реформы. Но создали определенные сложности в работе бизнеса. Но это не значит, что до конца 2017 года изменений не будет. Ссылаясь на требования МВФ, правительство планирует атаковать «упрощенку» и физлиц.

Сначала о хорошем. Сотрудникам Государственной фискальной службы существенно урезали контрольно-ревизионные полномочия. Налоговые инспекции на местах лишились права проводить документальные и фактические проверки. Основным видом ревизий будут невыездные (камеральные) проверки. Кроме того, план проверок станет публичным и будет публиковаться на сайте ГФС.

«Предусмотрено создание Единого реестра индивидуальных налоговых консультаций. Это

означает, что консультация, предоставляемая контролирующим органом в письменной форме, обязательно должна быть зарегистрирована в этом реестре», – говорит Сергей Протасов, адвокат, старший юрист юридической фирмы Trusted Advisors.

Удачная ошибка

Запланирован запуск онлайн-сервисов и перевод всего документооборота между налогоплательщиками и фискальными органами в электронный формат. Только вот четких сроков, когда электронный кабинет налогоплательщика начнет свою работу, нет. Предположительно, до 2018 года.

Еще одна положительная новость – создание финансовой полиции вместо налоговой милиции. Причем, как выяснилось уже после принятия новой версии Налогового кодекса, налоговая милиция с 1 января 2017 года утратила свои полномочия, так как депутаты проголосовали за исключение из НКУ соответствующего раздела, регулировавшего работу налоговой милиции.

Правда, с этим согласны далеко не все. «В соответствии с заключительными и переходными положениями Закона Украины «О внесении изменений в Налоговый кодекс Украины относительно улучшения инвестиционного климата в Украине» деятельность налоговой милиции на сегодня все еще легитимна», – объясняет Ростислав Кравец, адвокат, старший партнер адвокатской компании «Кравец и Партнеры».

Юрист уточняет, что нормы Налогового кодекса, регулирующие деятельность налоговой милиции, прекращают свое действие только со дня вступления в силу закона о финансовой полиции, который необходимо еще разработать (подробнее – см. стр. 16). Точно такая же аргументация содержится в разъяснении главы налогового комитета Рады, народного депутата Нины Южаниной, которое было издано в ответ на запрос ГФС.

Игра в акцизы

Не обошлось в 2017 году и без повышения некоторых налогов. Наиболее ощутимо по карману потребителей ударит рост акцизов. Ставка акцизного сбора для крепкого алкоголя

с января выросла на 20%, для пива и вина – на 12%, для слабоалкогольных напитков – на 20%. Акцизный сбор для табачных изделий увеличился на 40% (в том числе – так называемое минимальное налоговое обязательство).

Подорожает из-за увеличения налогов и топливо. Для бензина ставка акциза пересмотрена с 171 евро до 213,5 евро за тонну, что почти на 25% больше, чем в 2016 году – это примерно +1 гривна в цене на АЗС. Акциз на сжиженный газ возрастет с 31 евро до 52 евро за тонну, или на 68% (примерно такое же увеличение розничной цены). Причем изначально планировалось, что эти ставки (для бензина и газа) начнут действовать не с января, а с 1 апреля 2017 года. Тем не менее, депутаты решили с повышением не тянуть, и новые налоги уже выступили в силу. А вот акцизный сбор для дизельного топлива уже вырос – на 32% до 125,5 евро/тонна. Дело в том, что раньше применялась дифференцированная ставка, от 95 до 125,5 евро за тонну. Но депутаты упразднили нижнюю планку акциза, в результате чего и произошло его повышение.

Коварная минималка

Катализатором роста отдельных налогов стало увеличение минимальной зарплаты до 3200 грн. Больше всего это ударит по высокооплачиваемым специалистам – вдвое выросла максимальная сумма для начисления ЕСВ. Теперь она составляет 80 тыс. грн., что эквивалентно 25 минимальным зарплатам. На каждом, кто зарабатывает больше 40 тыс. грн. «грязными», работодатель будет вынужден увеличивать издержки на выплату ЕСВ – вплоть до плюс 8,8 тыс. грн., если зарплата от 80 тыс. грн., то и выше. Также выросла минимальная сумма единого соцвзноса, которую будут платить в бюджет предприниматели, – с января она составляет 704 грн. Хотя в декабре, для сравнения, упрощенцы заплатили 352 грн. ЕСВ. И это при том, что ставка соцвзноса так и осталась 22% фонда оплаты труда.

«Плюс ко всему, обязанность платить единый социальный взнос с 2017 года возникает даже у тех предпринимателей, которые не получают доход», – предупреждает Александра

Федоренко, старший юрист ЮФ «Антика» (см. стр. 18).

Немного легче лишь предпринимателям на первой группе единого налога. Они смогут оплачивать ЕСВ в размере 0,5 минимального страхового взноса. То есть 352 грн. в месяц. Базой для начисления единого налога плательщиков первой группы с января 2017 года является прожиточный минимум для трудоспособных лиц, а не минимальная зарплата, как раньше. Исходя из того, что прожиточный минимум до мая 2017 года составляет 1544 грн., то ежемесячный платеж для предпринимателей составит около 154 грн. Это даже меньше, чем в 2016 году.

«А вот для плательщиков единого налога четвертой группы (аграриев) размер ставок налога с одного гектара сельскохозяйственных угодий и/или земель водного фонда увеличился на 16–19%», – говорит Антон Гаврик, юрист юридической фирмы «Мисечко и Партнеры».

Неприятная новость ожидает упрощенцев, которые торгуют технически сложными товарами, подлежащими гарантийному ремонту. То есть бытовой техникой и портативной электроникой. Они будут вынуждены в обязательном порядке использовать кассовые аппараты.

И все же, по некоторым вопросам депутаты пошли налогоплательщикам навстречу, отменив, к примеру, 2%-й сбор при покупке валюты и 5%-й розничный акциз. Кроме того, в 2 раза снижена ставка налога на недвижимость, с 3% до 1,5% МЗП за каждый квадратный метр. Но если учесть, что минималка как раз и выросла вдвое, то фактические суммы уплачиваемого налога на недвижимость в 2017 году по сравнению с 2016 не снизятся.

Схемщики – на выход!

Теперь все расчеты по НДС осуществляются только с электронного спецсчета. «Но налоговые обязательства и налоговый долг по НДС, возникшие до июля 2015 года, обязательства и долги по другим налогам могут быть перечислены только с текущего счета налогоплательщика», – объясняет Марина Томаш, советник адвокатского объединения Spenser&Kauffmann.

Расчеты по уточняющим отчетам тоже будут вестись со спецсчета НДС. И если по результатам поданных деклараций суммы налоговых обязательств превышают составленные накладные, и денег на НДС-счету для регистрации накладных недостаточно, плательщик все равно сможет их зарегистрировать.

Когда на спецсчете переизбыток, то эти деньги фискальные органы вернут на текущий счет налогоплательщика по его заявлению. Аналогичное заявление плательщик может подать и на возврат переплаты из бюджета. Пересмотрены сроки регистрации накладных и корректировок к ним. НДС-накладные, составленные в первой половине месяца, регистрируются до конца месяца, а накладные второй половины месяца – до 15 числа следующего месяца.

Но вот чему бизнес точно не обрадуется, так это появлению нового механизма приостановки налоговых накладных. С его помощью фискалы будут бороться с фиктивным НДС-кредитом и так называемыми скрутками.

Если налоговики «заподозрят неладное», накладная будет заблокирована. Чтобы доказать законность операции, налогоплательщику придется предоставлять подтверждающие документы на рассмотрение специальной комиссии при ГФС, которая должна вынести решение в течение 5 дней. Если ответ комиссии заявителя не устроит, он вправе обжаловать вердикт ГФС в административном порядке или суде.

По каким признакам фискалы будут признавать операции подозрительными, пока что неясно. Критерии поручено разработать Министерству финансов. Известно лишь, что одним из маркеров, по которому налоговики намерены отслеживать схемщиков, станут коды классификатора товаров внешнеэкономической деятельности (УКТВЭД) и коды услуг из Государственного классификатора продукции и услуг. Эти коды отныне входят в число обязательных реквизитов НДС-накладных.

Радуется то, что бизнесу дают время адаптироваться к новому механизму. С 1 апреля и до 1 июля 2017 года система блокировки

будет работать в тестовом режиме. И только во втором полугодии она вступит в силу без ограничений. Что касается кодов УКТВЭД и кодов услуг, то штрафы за их ошибочное указание в НДС-накладных не будут налагаться до 31 декабря текущего года.

Один на всех

Поддержали депутаты создание единого Реестра заявлений на получение бюджетного возмещения НДС. Более того, возмещение должно стать полностью автоматическим, без необходимости получать специальное заключение ГФС.

«Но возврат НДС в любом случае будет возможен только после подтверждения заявленной к возмещению суммы органами ГФС по итогам камеральной проверки», – рассказывает Александра Федоренко.

К тому же, в отдельных случаях фискалы имеют право проводить и документальные ревизии. «Операции, которые могут подлежать проверкам, относятся к периоду до 1 июля 2015 года, если такие проверки не проводились. Под них попадают и сельхозпредприятия, пребывавшие на спецрежиме уплаты НДС», – уточняет Марина Томаш.

Параллельно будет существовать временный реестр, в который попадут налогоплательщики, которые заявили к возмещению НДС до 1 февраля 2016 года, но так его и не получили. Но непонятно, в какой очередности будут выплачиваться эти компенсации, и по какому алгоритму. По идее, суммы возмещения между реестрами должен распределять Кабинет Министров.

Платим как раньше

В 2017 году бизнес продолжает платить налог на прибыль. Его ставка неизменна – 18%. Но законодатели добавили несколько новшеств.

В случае ликвидации или продажи производственных основных средств/нематериальных активов, общий финансовый результат будет увеличиваться на остаточную стоимость основных средств, и уменьшаться на их первоначальную стоимость в сумме, не превышающей выручку от продажи таких основных фондов.

Также появилась корректировка общего финансового результата на сумму

расходов на ремонт и другие улучшения непроизводственных основных средств и нематериальных активов.

Помимо этого, финрезультат уменьшается на сумму дооценки в пределах ранее отнесенных бухгалтерских расходов по уценке основных средств и нематериальных активов.

Но ключевое нововведение – ускоренная амортизация основных средств 4 группы (машины и оборудование), которые приобретены после 1 января 2017 года.

Минимальный срок использования для расчета составляет 2 года, а не 5 лет, как было ранее. Главное, чтобы основные фонды не использовались до этого в Украине, были введены в эксплуатацию в течение 2017–2018 годов, применяются в собственной деятельности, не продаются и не сдаются в аренду.

Но не факт, что у налогоплательщиков будет достаточно времени адаптироваться ко всем этим новациям. Верховная Рада поручила правительству до 1 июля 2017 года разработать и внести в парламент законопроект о налоге на выведенный капитал. Поэтому есть шанс, что уже с 2018 года он заменит собой налог на прибыль (<http://trustedadvisors.ua/blog/tax-innovations-2017/>). – 2017. – 27.01).

***

Блог на сайті «Судебно-юридическая газета»

Про автора: Святослав Пограничный, доктор философии в сфере права

Общественный совет добропорядочности – чрезвычайный суд над судьями, которого нет ни в одной европейской стране

В ходе судебной реформы украинскую судебную систему долгое время пытались привести в соответствие с лучшими европейскими практиками. Однако, в итоге в Украине создан орган, аналогов которому нет ни в одной из стран Европы, – Общественный совет добропорядочности (далее – ОСД). В самом ОСД свою уникальность обосновывают тем, что Украина не доросла до уровня европейских государств и ей требуется помощь. Так считают члены ОСД, отмечая, что сейчас

судебная ветвь власть находится в состоянии дисфункции и именно на общественность возложена сверхважная миссия – отобрать в суды «правильных» судей.

Таким образом, себя члены данного Совета идентифицируют как общественность. Однако, на практике, какое именно отношение они имеют к этой общественности, какую часть населения представляют, кто конкретно и по какой процедуре уполномочил их от имени украинского народа судить судей, не до конца ясно.

Как известно, большинство членов Совета имеют непосредственное отношение к Реанимационному пакету реформ (далее – РПР) – 14 из 20 членов являются экспертами и/или входят в организации, составляющие коалицию с РПР. Кроме этого, право на проведение учредительного собрания, на котором предстояло выбрать членов Совета добропорядочности, досталось представителям всего девяти организаций из 41, которые подавали документы в Высшую квалификационную комиссию судей. Многие из тех, кто прошли, были связаны с конгломератом общественных объединений, входящих в РПР.

Самое интересное то, что от разных организаций подавались одни и те же кандидаты, что не могло не повлиять на результаты голосования за состав ОСД. Как признавали в РПР, это была, по сути, перестраховка – если получится так, что одна из организаций по каким-то причинам не пройдет отбор, то ее кандидат сможет пройти в Совет от другой организации.

Таких «двойных кандидатов» было шесть. Это бывшие члены Временной специальной комиссии (ВСК – прим. ред.) по проверке судей Петр Варишко, Марина Соловьева и Екатерина Смирнова, а также адвокат общественного движения «Автомайдан» Роман Маселко, Виталий Тытыч и бывший судья, а сейчас один из экспертов РПР, Михаил Жернаков.

Уже во время голосования выяснилось, что лидеры общественных объединений в основном голосуют за представителей конкретных организаций, как правило, «идеологически родственных», не задавая им никаких вопросов.

Как получилось так, что из почти 60 тыс. общественных объединений, действующих в Украине, в ОСД большинством прошли представители, по сути, одной коалиции?

Здесь стоит отметить, что именно РПР лоббировал установление в Законе «О судоустройстве и статусе судей» норм о порядке формирования ОСД. Этого там тоже не скрывают, ссылаясь на то, что якобы хотели предотвратить попадание в Совет организаций, которые не имели реального опыта борьбы с коррупционерами. Показателем такой «борьбы» почему-то оказались условия по получению от международных организаций донорской помощи.

В частности, в законе удалось прописать, что в состав ОСД могут попасть только грантовые организации, у которых есть реализованные проекты при участии международных доноров и рекомендации от таких доноров.

Так, в законе сказано, что под критерии отбора попадали только те, кто предоставил копии отчетов по результатам выполнения проектов с привлечением международной технической помощи (при наличии); рекомендательное письмо от международной организации с безупречной репутацией об успешном опыте сотрудничества или от исполнителя проекта международной технической помощи; копии отчетов по результатам финансового аудита не менее двух реализованных проектов с привлечением международной технической помощи или копию отчета по результатам аудита деятельности общественного объединения.

Таким образом, была автоматически отрезана возможность участия для большинства общественных организаций, которые проводят активную деятельность – экспертную, антикоррупционную и др., — но не прибегают к постоянной финансовой помощи от международных доноров.

Все это напоминает известные истории о коррупционных тендерах или конкурсах на должности государственной службы, когда условия прописываются настолько точно под одного конкретного участника, что он и становится единственным возможным победителем.

Очевидно, что в данном случае имеет место аналогичная дискриминация.

Это прямо противоречит позиции Европейского суда по правам человека в решении от 07.11.2013 года по делу «Пескарь против Украины», который установил, что дискриминация означает обращение с лицами разными способами, без объективного и разумного обоснования, в схожих ситуациях (аналогичная позиция высказана в решении по делу «Уиллис против Соединенного Королевства», заявление №36042/97, п. 48, ECHR 2002-IV).

Напомню, что, согласно ст. 11 «Свобода собраний и объединений» Конвенции о защите прав человека и основополагающих свобод, каждый имеет право на свободу мирных собраний и на свободу объединения с другими лицами. Ч. 2 указанной статьи установлено, что осуществление этих прав не подлежит никаким ограничениям, кроме тех, которые предусмотрены законом и необходимы в демократическом обществе в интересах национальной или общественной безопасности, для предотвращения беспорядков или преступлений, для охраны здоровья или нравственности, для защиты прав и свобод других лиц.

Аналогичная позиция выписана в ст. 22 Международного пакта о гражданских и политических правах.

Как известно, принят Закон «О Высшем совете правосудия», где Общественный совет добропорядочности смог пролоббировать при помощи коллег из РПР норму о том, что побороть негативную рекомендацию Совета Высшей квалификационной комиссии судей придется не менее, чем 11 голосами из 16 ее членов.

Вместе с тем, положения Закона «О судоустройстве и статусе судей» абсолютно не предусматривают какой-либо обязанности у членов ОСД воздержаться от представления интересов клиентов в судах; не обязывают подавать электронные декларации и т.д. Более того, никакую ответственность за недостоверный вывод члены ОСД не несут.

Также не установлена никакая ответственность для членов ОСД за злоупотребление своим правом и т.п.

Не исключена ситуація, когда «дружественные» РПР политики-юристы будут идти на должности в различные суды, ведь теперь доступ в апелляционную и верховную инстанции упрощен. Поддерживает ли такое положение вещей общественность? Доподлинно неизвестно, но РПР и ОСД, очевидно, — да.

Вот только, насколько такая «дружественность» соответствует европейским стандартам и как ОСД разберется с явным конфликтом интересов, — вопрос (<http://sud.ua/blog/2017/01/27/100064-obshhestvennij-sovet-dobroporyadochnosti-chrezvichajnij-syd-nad-sydyami-kotorogo-net-ni-v-odnoj-evropejskoj-strane>). – 2017. – 27.01).

***

Блог на сайті «Lb.ua»

Про автора: Андрій Тригуб, к.ю.н., адвокат, Адвокатське об'єднання «Скляренко, Сидоренко та Партнери»

Верховний Суд дав роботодавцям надію на справедливість у спорах про стягнення середнього заробітку

Трудовий спір як явище існує багато віків. На теренах України перші судові процеси по розгляду трудових спорів з'явилися ще наприкінці XIX сторіччя після Судової реформи 1864 року.

В наші дні ця категорія спорів залишається достатньо масовою, а також «грошоємною», тобто ці спори стосуються істотних сум коштів.

Про це нам дозволяє говорити офіційна судова статистика. Наприклад, за перше півріччя 2016 року судами було розглянуто більше 5 тисяч справ про поновлення на роботі та стягнення заробітної плати. Цікаво, що кількість таких кейсів виявилася навіть більшою за кількість розглянутих спорів, які виникають із земельних правовідносин та всього вдвічі меншою, аніж кількість спорів щодо права приватної власності. Загалом за вказаний період у справах про поновлення на роботі та стягнення заробітної плати було заявлено до стягнення більше 118 мільйонів гривень та присуджено до стягнення майже 65 мільйонів гривень.

Помітний сегмент у трудових спорах займають вимоги про стягнення середнього заробітку. Зокрема, закон передбачає право працівника на такі суми у разі затримки розрахунку при його звільненні та у разі затримки видачі трудової книжки. Дуже часто на практиці ці дві ситуації виникають одночасно. Тобто, у разі виникнення спору щодо звільнення працівник вказує і на несвоєчасний розрахунок, і на несвоєчасну видачу трудової книжки. При цьому поширеними є випадки, коли працівники свідомо провокують подібні ситуації, наприклад, не з'являються за остаточним розрахунком та уникають отримання трудової книжки.

Донедавна суди в переважній більшості своїх рішень у разі доведеності порушень при звільненні працівників задовольняли їхні вимоги про стягнення середнього заробітку як за несвоєчасний розрахунок, так і за несвоєчасну видачу трудової книжки. Іншими словами, суди стягували подвійний середній заробіток за один і той же період часу.

Однак, 18 січня 2017 року Верховний Суд України ухвалив прецедентне рішення у згаданій категорії спорів, розглянувши справу № 6-2912цс16 за заявою, поданою в інтересах Клієнта адвокатами Адвокатського об'єднання «Скляренко, Сидоренко та Партнери».

Зокрема, ВСУ погодився із доводами адвокатів про те, що за порушення трудових прав працівника при одному звільненні неможливе подвійне стягнення середнього заробітку, оскільки це буде не співмірно з правами працюючого працівника, який отримує одну заробітну плату. Суд вказав, що у Законі йдеться про відповідальність роботодавця у вигляді стягнення середнього заробітку за час одного й того ж прогулу працівника задля компенсації йому втрат від неотримання зарплати чи неможливості працевлаштування.

Таким чином, Суд визнав обґрунтованою позицію адвокатів про те, що середній заробіток підлягає стягненню лише за те порушення, яке тривало довше (http://lb.ua/blog/andriy_trygub/357349_verhovniy_sud_dav_robotodavtsyam_nadiyu.html). – 2017. – 31.01).

***

Блог на сайті «Lv.ua»

Про автора: Дмитрий Спивак, политик, общественный деятель

Ударим «мовою» по разгильдяйству и бездорожью...

Что может быть общего между «мовным Законом» и эмиграцией? Казалось бы, совершенно разные процессы. Однако, если взглянуть на эти проблемы шире, то можно найти и причинно-следственную связь. Эмиграция увеличивается тогда, когда уровень жизненных перспектив неуклонно уменьшается, а социальное напряжение в обществе, наоборот, растет. Отсутствие экономических перспектив, положенных на агрессивную общественно-политическую составляющую, практически наверняка приведет к эмигрантским настроениям.

Спрашивается, каким таким образом, законодательная инициатива, направленная на расширение зоны действия украинского языка, может повлиять на эти процессы? Согласен, на отсутствие финансовых перспектив и на экономические проблемы, вряд ли. А вот, на общий градус кипения в обществе - очень даже влияет. Причем, негативным образом. Таковы исторические предпосылки и современные политические реалии. В конце концов, таковы географические особенности и ментально-языковые традиции. А менять традиции можно исключительно эволюционным путем. Любое насилие, в том числе, со стороны государства, будет вызывать ответную реакцию со стороны общества. Поликультурного и многоязычного. Тем более, что расширением границ украинского языка никак не решаются проблемы «разгильдяйства, тунеядства и бездорожья»...

Языковая шкала патриотизма

Теперь, по сути того, что предлагается. В законопроекте № 5670 предусматривается обязать все дошкольные и школьные учреждения, а так же театры и органы местного самоуправления использовать исключительно украинский. Более того, в некоторых аспектах, инициаторы данного предложения доходят до

абсурда. Например, если театральная постановка идет на языке нацменьшинств, то должны быть субтитры (!!!). Представляете себе эту картину в театре? Ну, а инспекторы-контролеры, это вообще за гранью. Борьбсь за европейскость совковыми методами, это ли не абсурд? Сразу вспоминаются судебные тройки... В общем, мы становимся заложниками очередной попытки «защитить» наш государственный язык от внешнего влияния, и в обязательном порядке распространить его влияние на все стороны жизни. Возникает вопрос. А стоит ли это делать сегодня?

Во-первых, использование украинского становится модным. Его учат даже в русскоговорящих регионах. Это своеобразный патриотический тренд. Особенно, для молодого поколения. Однако, следует учитывать географическую и региональную специфику страны и социально-культурный срез общества. Любая социология Вам продемонстрирует, что порядка 40% населения в быту общаются на русском. Хорошо это или плохо? Думаю, ни то, ни другое. Это просто факт, с которым нужно считаться. Стоит ли это искоренять? Уверен, что нет. Шкала патриотизма и самосознания никак не зависит от «мови спілкування». Следует ли развивать наш государственный в этих регионах? Безусловно, да. При этом, никак не ущемляя права «россійськомовних громадян». Необходимо издавать интересные книги, ставить современные театральные постановки, снимать добротное кино. Словом, создать основу для мягкого и эволюционного внедрения украинского в жизненное пространство русскоязычных граждан. И в течение 5-10 лет этот план станет вполне реализуем. При условии, если в государстве будет сформирована четкая, понятная и идеологически выверенная гуманитарная политика.

Во-вторых, предыдущий опыт демонстрирует, что ЛЮБАЯ попытка административно-государственного давления и насильственной украинизации всегда приводила к отторжению и социальному напряжению в обществе. Более того, политическая карта современной Украины

так устроена, что именно «языковой вопрос» становится наиболее лакомой темой для политических сил разного спектра в борьбе за собственные электоральные достижения. Тем более, что почва двуязычия достаточно благодатна. А отсутствие государственных традиций и политической культуры становятся разрушающим фактором. Борясь за свой электоральный урожай, политики не задумываются над тем, что манипулируя эмоциями и сталкивая лбами разные социальные группы, они раскалывают единство страны и монолит общества.

Язык мой – враг мой?

В третьих, украинский патриотизм в исторических учебниках и сегодняшние патриотические настроения – это, как говорят в Одессе, две большие разницы. Происходит трансформация самого понятия любви к своей стране. И украинский язык уже не является монопольным показателем этого патриотизма. А самоопределение украинского государства и формирование украинской политической нации уже не строится исключительно на догмах «завязтого украинства», как такового. Майдан и защита своей земли во время российской агрессии на Донбассе изменили приоритеты в определении украинского патриота. Наши воины, добровольцы и волонтеры разговаривают на двух языках, хотя и признают единственность украинского. Мне обязательно возразят, что мол, влияние российской культуры через языковой аспект разрушает нашу государственность. Не согласен с такой позицией.

Даже во времена Третьего Рейха немецкий язык не предавался анафеме в других странах, впрочем, как и немецкая литература. Сегодня русский язык не определяет «российскость», а русская литература не является вражеской. Наши гуманитарные связи настолько переплетены, что выкорчевывать их силовым способом губительно и недальновидно. Я всегда привожу пример Одессы. Да, Южная Пальмира русскоязычный, но украинский город. И жители Одессы в 2014 году доказали свой истинный украинский патриотизм. Да и вообще, язык не должен становиться предметом вражды между людьми и фактором социальной напряженности.

И последнее. Это не первая попытка узурпировать право на украинский язык путем

законодательных инициатив. Все предыдущие заканчивались, как правило, ничем. Указы, Декреты, запреты, контроль – все эти инструменты вызывают у значительной части населения стойкое неприятие. Таков наш менталитет. Генная память содержит очень многое... А потому, нынешняя попытка определенных политических групп отвлечь внимание граждан от настоящих проблем уже вызывает отчаянную дискуссию в обществе и радикализирует политический фон, что может привести к социальной напряженности. Вот это, как раз, и будет на руку нашим недоброжелателям. Но самое важное, что подобные методы демонстрируют не силу, но слабость и уязвимость украинского государства. Это «синдром малых народов» возвышать «свое», путем дискриминации и ограничения «чужого». Это ущербная государственная философия, построенная не на современных тенденциях открытого гуманитарного пространства и свободы выбора, а на местечковой заикленности на собственных комплексах и псевдо патриотических установок.

Таким образом, украинский язык не должен играть разъединяющей роли. Украинский язык, как один из символов государственности, должен стать базой для формирования современной национальной идеи. Но он не должен становиться яблоком раздора и формировать негативное восприятие у определенной части украинского общества. Украинский, как единственный государственный, необходимо развивать и продвигать в гуманитарное пространство, но цивилизованно и поэтапно. Естественно и эволюционно. Чтобы ни один гражданин Украины никогда не задавал бы себе вопрос, язык мой – враг мой? (http://lb.ua/blog/dmitriy_spivak/357357_udarim_movoyu_razgildyaystvu.html). – 2017. – 31.01).

***

Блог на сайті «Lb.ua»

Про автора: Глеб Сегида, управляющий партнер юридической фирмы «Pravovest»

В Украине грядет «законодательный троллинг»?

20 января в Верховной Раде был зарегистрирован интересный документ –

законопроект №5689 «Про авторское право на тексты законодательных актов». Как оказалось, некоторым народным депутатам не нравится, когда их наработки по текстам нормативно-правовых актов используются без указания их авторства.

«Часто тексты норм предлагаемых законопроектов копируются субъектами законодательной инициативы друг у друга, что в дальнейшем используется для собственного политического пиара, тем самым нарушаются нормы Конституции», - отмечает в пояснительной записке автор законопроекта народный депутат Юрий-Богдан Шухевич.

Он подчеркивает, что ст. 54 Конституции предусматривает, что гражданам гарантируется свобода литературного, художественного, научного и технического творчества, а также защита интеллектуальной собственности, их авторских прав. Однако, как отмечается, эти гарантии фактически не распространяются на тексты подготовленных законопроектов, подзаконных актов, заданий, пояснительных записок, указов Президента, актов органов местного самоуправления и т.д.

Согласно проекту закона на инициативы народных депутатов и депутатов местных советов, Кабинет Министров, Президента и НБУ будут распространяться гарантии, а значит и предусматриваться ответственность за их кражу.

Напомню, за нарушение авторского права в Украине предусмотрена административная и даже уголовная ответственность:

- Ст.51-2 Кодекса Украины об административных правонарушениях: незаконное использование объекта прав интеллектуальной собственности грозит штрафом от 170 до 3 400 грн с конфискацией незаконно изготовленной продукции, оборудования и материалов, которые предназначены для ее использования.

- Ст.176 Уголовного кодекса Украины: уголовно-наказуемым признается умышленное незаконное воспроизведение, распространение объектов авторского права, если это причинило материальный ущерб в размере от 340 грн. Такое нарушение авторского права влечет за

собой штраф от 3 400 грн до 51 000 грн или исправительные работы до 2 лет, или лишение свободы, сроком до 6 лет, с конфискацией и уничтожением всех экземпляров произведений, материальных носителей компьютерных программ, баз данных, исполнений, фонограмм, видеogramм, программ вещания и орудий и материалов, которые специально использовались для их изготовления.

Инициатива защитить авторским правом законодательные инициативы, казалось бы, правильна, но возникают и вопросы к такой идее.

Во-первых, по моему мнению, и мнению большинства украинцев, народные депутаты должны работать над качеством итоговых текстов законов, а не соревноваться в том, чего они авторства. Нажал кнопку «За» - значит ты согласен с текстом и поддерживаешь его; «Против» - считаешь что текст плохой.

Для того, чтобы дорабатывать тексты, у депутатов есть предостаточно возможностей – собственная работа, привлечение помощников, советников, независимых экспертов, участников рынка и пр.

Интересует ли украинцев, кто автор того или иного закона, или кто предложил какую-то правку – я считаю, что нет. Интересует ли результат от этого закона и кто именно решил проголосовать за него, или наоборот, не проголосовать за нужный стране закон – очень даже.

Таким образом, вместо защиты от пиара на том, кто автор законопроекта, наоборот, этот пиар буде поднят на новый уровень – показательная, раздутая защита текстов нормативно-правовых документов и станет новым форматом «политических шоу».

Более того, уже сейчас можно предположить, что в Украине станет популярным «законодательный троллинг», аналогично «патентному троллингу».

Напомню, что «патентные тролли» осуществляют патентование технологий, деталей, частей программного кода, или регистрацию торговой марки, но без цели выпускать конечный продукт или работать на рынке, а с целью, что когда реальный

производитель захочет выпустить продукт с использованием этой уже запатентованной части, или будет планировать выйти на рынок новой страны, он будет вынужден платить за использование этого патента или товарного знака.

Патентный троллинг стал приносить такие убытки реальным компаниям, что многие страны уже полностью отменили возможность патентовать программный код.

Аналогично, вполне возможно, депутаты будут пачками вносить законопроекти, понимая, что за никто не будет голосовать, даже и не пытаюсь найти голоса, а просто с целью «запатентовать текст». И когда дело дойдет до реального рассмотрения законопроекти, окажется, что часть текста уже была «запатентована» пару лет назад и теперь или придется включать этого депутата в авторы документа (хотя он не имел к нему никакого отношения), или же править этот текст, что может привести к потере его качества.

Также не понятны некоторые технические аспекты, например, остается ли авторское право за бывшими депутатами и президентами, или оно действует только на срок их полномочий.

Поэтому хочется пожелать высокого качества отечественным законам, независимо от их авторства. А если кто-то считает, что в авторах есть недостаток – в Украине и за ее пределами живут тысячи экспертов, юристов, гражданских активистов, которые готовы помогать в подготовке нормативно-правовых документов и без упоминания их в качестве авторов (http://lb.ua/blog/gleb_segida/357561_ukraine_gryadet_zakonodatelnyy.html). 2017. – 02.02).

***

Блог на сайті «Українська правда»

Про автора: Іван Крутько, народний депутат України

Чому я підписав закон "Про державну мову"?

Українська мова має почувати себе в Українській державі вдома, а не як у приймах. За всі роки незалежності саме державна мова була

упосліджена, а навколо її статусу відбувалися постійні спекуляції.

На початку 90-их влада зробила помилку, коли пішла на компроміс у мовному питанні та не подбала про національно-патріотичне виховання молоді, вшанування українських героїв і відновлення історичної справедливості.

Закон "Про державну мову" треба було прийняти ще на початку відродження незалежної України. Це б не лише зміцнило нашу державність, а й погасило б "мовні сварки", нав'язані ззовні, розставило б усі крапки над "і".

Всі роки незалежності "рупори Кремля" розповсюджували міфи про утиски російської мови в Україні, при цьому здійснюючи тотальну русифікацію в інформаційному просторі.

У 2003 році ратифікація Європейської хартії регіональних мов і мов меншин перетворилася на спробу кремлівського лоббі надати додаткової підтримки російській мові за рахунок коштів українського бюджету. Ця Хартія покликана зберігати і розвивати мови меншин, яким загрожує зникнення, таким як караїмська, кримчацька, кримсько-татарська, гагаузька мови. Яке вимирання загрозувало тоді, як і зараз, російській? Питання риторичне.

Кремль вів свою політику на нашій території, тримаючи лінію: "де звучить російська – там інтерес Росії", заповнюючи нею теле- і радіоефіри, вітчизняні медіа, книжки тощо, не покидаючи при цьому мети відновлення Російської імперії з Україною в її складі.

Тепер пожинаємо плоди цього. У тому числі й на Донбасі, де частина населення не відчуває себе українцями і виступає на боці російського агресора.

Питання мови в Україні – не просто проблема комунікації. Це, насамперед, політичне, національне питання. Врешті-решт, це питання культури і вияв поваги.

За останні роки дізнався чимало цікавих історій вивчення української іноземцями всього за пару місяців. Минулотижневий випуск "Голосу країни" на "1+1" з історією в'єтнамця-хіміка та співака яскраве тому свідчення. Хлопець не лише вивчив мову за 7 місяців, переїхавши до Львова, а й співає і говорить нею

майже без акценту. Це вияв поваги до країни перебування. Хто хоче – вивчить, а хто не хоче – знайде причини.

Закон "Про державну мову" покликаний повною мірою відновити справедливість і впровадити українську мову як державну. Він потрібен, щоб нарешті держслужбовці та посадові особи почали використовувати у своїй роботі державну мову, а не мову окупанта.

Зараз чути багато "страшилок", що в Україні з'являться мовні інспектори, "сертифікати" тощо. Але така практика діє у країнах Європи (Польщі, Литві, Сербії тощо) і там чомусь це нікого не обурює і не лякає. Бо всі держслужбовці мають знати і гарно володіти державною мовою, пройти перевірку знань і спілкуватись нею в органах влади.

Жоден поляк, француз чи німець не починатиме з вами розмови, особливо в офіційній установі, на англійській, хоча вона світова, і не відповідатиме на ній на ваші запитання. Натомість у нас чомусь вважається нормальним, коли ти приходиш у держустанову і чиновники поголовно розмовляють російською і навіть не вважають за потрібне перейти на державну, коли звертаєшся українською. Як і те, що мовами виступів на офіційних заходах у Києві визначають російську та англійську. А чому не українську? Тим більше, що в залі знаходяться переважно українці, які б мали знати і розуміти мову.

Лякають і тим, що від закону постраждають нацменшини, бо державна мова матиме окремий статус. Але це не так. Закон не обмежує розвитку мов нацменшин. А Україна є однією з найліберальніших країн світу у ставленні до нацменшин, можливості розвитку їх самотності та мови.

Закон "Про державну мову" не проти когось. Він "задля". Він для захисту і розвитку української мови, яка є державною, і має нарешті набути відповідного статусу в рідній країні, він для України та її громадян. І найголовніше – для молодого покоління, яке завдяки закону виховуватиметься в дусі національного патріотизму. Це те, що нам дуже потрібно, як країні, яка протистоїть російській агресії.

Сьогодні довелось чути, що питання мови "не на часі". А коли ж буде на часі? Може якраз зараз нарешті час показати, чого ми варті.

Час виправляти помилки! Ніхто, крім нас самих, не потурбується про українську мову. Це наше завдання і на це спрямований закон (<http://blogs.pravda.com.ua/authors/krulko/5889c4532e98a/>). – 2017. – 26.01).

***

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Тетяна Попова, експерт зі стратегічних комунікацій ГО "Інформаційна безпека"

О защите от информационной агрессии

В списке шагов по обеспечению информационной безопасности, которые Украина должна предпринять в условиях "гибридной войны", отдельным пунктом можно выделить тему урегулирования доступа в наше национальное информационное пространство.

Что показал опыт событий на Донбассе

В среде специалистов тема противодействия деструктивному и несанкционированному доступу в национальное информационное пространство имеет различные, часто диаметрально противоположные подходы. Одной крайностью является подход полного невмешательства на уровне государства, якобы из-за безграничности и экстерриториальности информационного пространства. Полной противоположностью можно назвать призывы к тотальной цензуре и политике всеобщих запретов. Истину логично искать посередине, и одним из компромиссных вариантов может быть ведение понятия "специальный режим использования национального информационного пространства" в условиях угрозы или наступления серьезной кризисной ситуации. Наиболее показательным примером такой ситуации является текущая информационная война России против Украины (во всяком случае, именно такая формулировка присутствует в тексте "Военной доктрины Украины"). Другим ярким примером является кризисная ситуация на территории Донецкой и Луганской областей, которая так же имеет свое

"информационное измерение" и на которую мы реагируем путем проведения АТО. Список вариантов можно продолжить, но вполне ясно, что в таких ситуациях государство должно иметь законодательно урегулированный и заблаговременно отработанный механизм оперативной и качественной защиты своего информационного пространства.

За истекшие три года некоторые механизмы информационной защиты в Украине уже реализованы: введены запреты через суд либо решением Нацрады трансляции ряда российских телеканалов, проката определенных кинофильмов или ввоза печатной продукции. Установлены новые теле- радио передатчики для вещания украинского СМИ, упрощена процедура пребывания в Украине иностранных журналистов, регламентированы методы работы журналистов в АТО и Крыму. В районе непосредственного проведения АТО также начинает предприниматься ряд мер, например по организации радиоэлектронного противодействия теле- и радиовещанию противника.

Сегодня стало очевидно, что эти и другие вещи должны были запускаться системно, по возможности заблаговременно, под единым руководством и по единому плану. По своей сути, их совокупность и является упомянутым выше специальным режимом использования информационного пространства. Но фактически эти действия у нас предпринимались в ручном режиме, были слабо подготовлены, проводились с запаздыванием и уже по факту конкретно совершенных действий со стороны противника. Да что там говорить, если пресскарту АТО мне удалось запустить только в конце декабря 2014 года, сразу после того как я пришла работать советником в МОУ. И при этом часть "экспертов", и даже депутатов, умудрились раскритиковать это нововведение.

Плохо также то, что по ним до сих пор нет единого правового акта, полномочия и ответственность распылены между различными госструктурами, нет реально действующего органа координации упомянутой деятельности на уровне государства. Жизнь также показала нежелание в ряде случаев

проявлять политическую волю по принятию некоторых, не всегда популярных, решений и их претворению в жизнь.

Международные практики

Подобный мировой опыт на примере таких стран, как Россия, Северная Корея или Иран мы не обсуждаем и в качестве образца не используем. Не только потому, что их подходы выглядят, мягко говоря, несоответствующими общепринятым европейским принципам информационных отношений, доступу граждан к информации, работы СМИ. Причина в другом: уровень развития и распространения современных информационных технологий таков, что приоритет запретительно-ограничительных мер проблему не решит в принципе.

В данном контексте могу порекомендовать ознакомиться с материалами исследования, которое выполнено в 2016 году коллективом Национального института стратегических исследований под названием "Міжнародний досвід здійснення спеціальних режимів мовлення: висновки для України". В нем проанализированы соответствующий опыт США во время событий в Ираке в 2003 и последующих годах, Грузии в информационном противостоянии с Россией в 2008 году, прибалтийских государств. Причем если США или Грузия решали эти вопросы в условиях кризисной ситуации, то страны Балтии стремятся сработать по отношению к своему восточному соседу на опережение. Примером является упреждающее решение Литвы по запрету ряда российских каналов, жесткий контроль за национальными СМИ пророссийской ориентации и т.п. Похожей практики придерживается и Латвия, которая постаралась учесть опыт событий в Украине за период начиная с 2014 года.

Поэтому авторы исследования вполне обоснованно считают, что "стратегічною метою інформаційної та гуманітарної політики України на невідконтрольних та звільнених територіях є не маніпулятивні та деструктивні інформаційно-психологічні впливи на її населення, а повноцінна соціально-психологічна реабілітація і реінтеграція громадян, яку можна

розуміти як їх готовність до добровільного й повноцінного включення в усі сфери і процеси загальноукраїнського життя. Водночас для реалізації цих завдань може бути корисним міжнародний досвід щодо інституційного, фінансового та адміністративно-логістичного забезпечення подібних акцій, створення та/або захоплення інформаційно-комунікаційних інфраструктур, стратегій контрпропаганди й інформаційного протиборства".

Кстати, схожі дослідження були проведені на рівні негосударственных структур. В якості прикладу можна привести роботу під назвою "Протидія російській інформаційній агресії: спільні зусилля задля захисту демократії" (Аналітичний звіт. - К.: Телекритика, 2015. - 77 с.), де приводяться в цілому аналогічні висновки.

Решая указанную проблему применительно к Украине, мы должны прежде всего найти компромисс между правом граждан на информацию и информационной безопасностью.

К сожалению, мы учимся на своих собственных ошибках. Давайте вспомним, какой шум поднялся, когда пару лет назад в стране было принято решение создать Мининформполитики. Еще даже несозданное министерство сразу получило варианты своего названия "Министерство пропаганды", "Министерство цензуры" и т.п. Исключительно из-за репутационных моментов и нежелания накалять обстановку пошли на ряд компромиссов. Итог получился очень простой - некоторые, нужные для страны проекты или не реализованы вообще, или опоздали. Для примера, "Доктрину информационной безопасности" приняли лишь через три года после начала фактической информационной войны.

Сейчас уровень развития гражданского общества и СМИ в Украине такой, что уже никто не позволит тому или иному политическому деятелю или олигарху узурпировать в своих интересах информационное поле под предлогом его защиты. Ну и Западные партнёры Украины никогда этого не позволят. В то же время к блокировке российских сайтов и телеканалов,

распространяющих фейки или призывающие убивать украинцев, и наше общество, и западные партнёры вполне готовы. В то же время, я считаю принципиальным сохранение всех требований свободы слова для украинских и западных СМИ, работающих в Украине и для Украины. Чтобы наши жители и жители Запада получали правдивую информацию о том, что происходит в обществе, в правительстве, в регионах, включая острые и не всегда победные истории о коррупции, реформах и пр. Запугивание, помехи работе, угрозы журналистам наших и западных СМИ должны быстро и жестко расследоваться, а чиновники, которые себе позволили такое превышение полномочий в отношении журналистов, должны быть немедленно наказаны и уволены. Верю и вижу по последним рейтингам политиков и политических партий, что если не в сегодняшнем правительстве, то в следующем правительстве после выборов, скорее всего, не будет тех людей, кто непрофессионально работает с прессой.

Алгоритм движения вперед

Тем не менее, универсальный рецепт действий с нашей стороны не существует. В самом общем виде - это совокупность правовых, организационных и технических мер по созданию и применению потенциала госструктур по регулированию доступа к информационному пространству, и наличию ресурсов для ограничения такого доступа в случае антиукраинских противоправных действий того или иного внешнего субъекта информационных отношений. Но от того, что мы примем самые идеальные нормативно-правовые акты ситуация не изменится. Нужно иметь определенные организационные структуры с подготовленным персоналом и материально-техническим оснащением для решения таких задач.

Давайте будем откровенными: то, что наши информационные противники от своих планов не отказались - это очевидно. Начинать какие-то поспешные действия в условиях и по факту очередного витка "гибридной войны" - глупо. Логичнее готовиться к ним заблаговременно.

Коль тема правового режима использования информационного пространства начинает

подниматься, то вполне логично организовать публичное обсуждение этой задачи-проблемы.

По крайней мере, для этого есть ряд причин. Определенный опыт противостояния российской информационной агрессии мы уже получили, на какие-то "грабли" успели "наступить", а текущая обстановка позволяет более-менее спокойно заняться подготовкой задела для реагирования на будущие вызовы.

Когда в ходе дискуссий удастся подготовить заинтересованные аудитории к необходимости решать проблемы информационной безопасности кардинальными мерами - можно будет переходить к этапу разработки проектов соответствующих нормативно-правовых актов. Логично, чтобы это были как минимум, изменения и дополнения в существующие законы, такие как "Об обороне Украины", "О борьбе с терроризмом", "О правовом режиме военного положения" и т.п.

С принятием необходимых нормативно-правовых актов начнется самый ответственный этап - имплементация их положений в деятельность госструктур, прежде всего сектора безопасности и обороны. Например, если войска радиоэлектронной борьбы получат новую для них задачу по радиоэлектронному подавлению средств теле- и радиовещания противника (странно, но на четвертый год войны они ее так и не получили!), то это потребует подготовки персонала, закупки новых технических средств и много чего другого, что предполагает необходимость времени и ресурсов. Аналогично и по любым другим составляющим: для подразделений мониторинга информационного пространства, для активных действий в киберпространстве, информационно-психологических операций и многие другие.

Потом следующий, не менее важный этап - научить все ресурсы государства работать в "одной команде" по единому замыслу и плану. Это достигается заблаговременной организацией взаимодействия, проведением совместной подготовки, всякого рода учений и тренировок.

Приведенный выше перечень далеко не полный, но он показывает насколько долгим

может оказаться путь от озвучивания идеи до реально работающего проекта. Особенно, если среда, например, в виде чиновничьего аппарата госструктур этому активно сопротивляется. И если мы осознаем необходимость каких-то новых качественных решений в сфере обеспечения информационной безопасности Украины, то это означает необходимость начинать что-то делать сегодня и избавиться от иллюзий, что когда враг нападет, то тогда мы ему и покажем.

Что можем получить на выходе

Для оппонентов рассматриваемых выше идей, приведу несколько аргументов о реальной полезности предложенного варианта защиты информационного пространства Украины.

Первым самым сильным достоинством проекта является его свойство сдерживания угроз. На самом деле, рассматриваемый нами специальный режим использования информпространства сравним с обладанием ядерным оружием. Иными словами, ядерное оружие никто применять не собирается, но его наличие уже является реальным сдерживающим фактором для противника. Аналогично и в нашем случае: противнику достаточно знать, что все его проекты пропаганды, информационных манипуляций и т.п. могут быть быстро нейтрализованы эффективно действующей системой информационной безопасности, которая до определенного момента работает в повседневном режиме, а в случае реальной агрессии преподнесет врагам те или иные "сюрпризы". Во всяком случае, события прошедших лет привели к появлению в нашей стране и специалистов высокого уровня, и соответствующих технологий, позволяющих это воплотить в жизнь.

Вторым плюсом проекта является его упреждающий характер по отношению к нашим недругам. Ведь заблаговременное законодательное урегулирование этого вопроса позволит сохранить время в случае резкого обострения текущих кризисных ситуаций или появления новых. Согласитесь, в марте-июне 2014 года нашим госструктурам было очень тяжело оперативно разрабатывать и принимать столь нужные нормативно-правовые акты в интересах обороны страны.

Третьим положительным моментом можно назвать "энергетический потенциал" проекта. Как только государство примет необходимые нормативные документы по специальному режиму, то это запустит ряд сопутствующих подпроектов и однозначно превратится для многих госструктур в реальные задачи, которые они будут просто обязаны выполнять. А именно: осуществлять планирование, готовить кадры, выделять ресурсы, проводить учения и тренировки и многое чего другого. При надлежащем контроле со стороны Президента и СНБО, в своей совокупности это объективно приведет к повышению "планки" готовности страны реагировать на информационные угрозы.

В принципе, можно и дальше приводить примеры подобного рода, но рамки статьи для СМИ не предполагают столь глубокую детализацию. На данном этапе я хочу "посеять" сами идеи. Профессиональная среда и активисты гражданского общества достаточно быстро увидят рациональные зерна проекта, и одновременно избавят нас от шелухи ошибочных шагов. А задача государства в данном случае сведется к имплементации изложенных выше подходов в интересах нашей общей безопасности (http://censor.net.ua/blogs/5017/o_zaschite_ot_informatsionnoyi_agressii). – 2017. – 27.01).

**ГРОМАДСЬКА ДУМКА
ПРО ПРАВОТВОРЕННЯ
№ 3 (128) 2017**

Інформаційно-аналітичний бюлетень
на базі оперативних матеріалів
Додаток до журналу «Україна: події, факти, коментарі»

Редактори:
Т. Дубас, О. Федоренко, Ю. Шлапак

Комп'ютерна верстка:
А. Бергелська

Підп. до друку 17.02.2017.
Формат 60х90/8. Обл.-вид. арк. 3,06.
Наклад 2000 пр.
Свідоцтво про державну реєстрацію
КВ № 5358 від 03.08.2001 р.

Видавець і виготовлювач
Національна бібліотека України
імені В. І. Вернадського
03039, м. Київ, Голосіївський просп., 3
siaz2014@ukr.net

Свідоцтво про внесення суб'єкта
видавничої справи до Державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції ДК № 1390 від 11.06.2003 р.